

תפסיר דס"ג

עזבא. ואן כאן ד'ו זוגה. כ'רגת
זוגתה מעה: ד) ואן זוגה
מולאה באמראה. פולדת לה
בנין או בנאת. פאלאמראה
ואולאדהא. יפוננו למולאהא.
והו יכ'רג' עזבא: ה) ואן קאל
אלעבד. קד אחבבת מולאי.
וזוגתי ובניי. לא אכ'רג' קרא:
ו) פליקדמה מולאה אלי
אלהאכם. ויקדמה אלי

וַיֵּצֵא אֱשֶׁתוֹ עִמּוֹ: אִם
בְּלַחְדוּהִי יֵעוֹל בְּלַחְדוּהִי יִפּוֹק. אִם
בְּעִיל אֶתְתָּא הוּא. וְתִפּוֹק אֶתְתִּיה עִמֶיהָ:
אִם-אֲדָנִיו יִתֵּן-לוֹ אִשָּׁה
וַיִּלְדֶּה-לוֹ בָּנִים אוֹ בָנוֹת
הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה
לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגִפּוֹ:
אם רבוניה יתין ליה אתתא. ותליד ליה

בנין או בנין. אתתא ובנהא. תהי לרבונה. והוא יפוק בלחודוהי:
וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי
אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא אֵצֵא חִפְשִׁי: וְאִם מִיָּמֶר
יִימַר עֲבָדָא. רַחֲמֵנָא יְת רַבּוֹנִי. יְת אֶתְתִּי וְיְת בְּנֵי לֹא אִפּוֹק בַּר חוֹרִין:
וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-
הַדֹּלֵת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת-אָזְנוֹ

— רס"י —

בשש. ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין
יוצאה, שנאמר (דברים טו יב) אחיק העברי או
העבריה, מלמד, שאף העבריה יוצאה בשש:
כ את אשתו. השפחה: ואל האלהים.
לבית דין, צריך שימלך במוכריו שמכרוהו
לו: אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא
המזוזה פשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר
(דברים טו י) ונתתה באזנו ובדלת, בדלת ולא
במזוזה, הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה,
הקיש דלת למזוזה מה מזוזה מעומד אף
דלת מעומד: ורצע אדניו את אזנו
במרצע. הימנית. או אינו אלא שלשמאל,
תלמוד לומר און, און לגזרה שיה נאמר כאן

שלא בא אלא כמות שהוא, יחיד, בתוך
לבושו בכנף בגדו: בגפו יצא. מגיד שאם
לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו
שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים:
אם בעל אשה הוא. ישראלית: ויצאה
אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא אלא
מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חיב
במזונות אשתו ובניו: ד אם אדניו יתן לו
אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו
שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו
אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה
וילדיה תהיה לאדוניה, הא אינו מדבר אלא
בכנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה

תפסיר רס"ג

בְּמִרְצֵעַ וְעַבְדוֹ לְעֵלָם:וַיִּקְרַבְנִיָּה רַבּוּנִיָּה לְקֹדֶם דִּינִיָּא. וַיִּקְרַבְנִיָּה
לְוֹת דִּשָּׂא. אוּ דְלוֹת מְזוּזָתָא. וַיִּרְצַע
רַבּוּנִיָּה יָת אוֹדְנִיָּה בְּמִרְצֵעָא. וַיְהִי לִיָּה**עַבְד פְּלַח לְעֵלָם: ס וְכִי־יִמְכַר****אִישׁ אֶת־בֵּיתוֹ לְאִמָּה****לֹא תֵצֵא כִּיצֵאת הָעֲבָדִים:** וְאִרִי יִזְבִּין גְּבֵר. יָת בְּרַתִּיָּהלְאִמָּהוּ. לֹא תִפּוֹק בְּמִפְקָנוֹת עַבְדֵיָּא: **ח אִם־רָעָה****בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־ (כ' לא) לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה**

— רס"י —

מְדַבֵּר. יְכוּל אֶפְלוּ הַבִּיָּאָה סִימְנִים. אִמְרַת קַל
וְחִמְר וּמַה מְכוּרָה קֹדֶם לְכֹן יוֹצֵאָה בְּסִימְנִין.
כְּמוֹ שְׁנָאֵמַר (פְּסוּק י"ט) וַיִּצְאָה חָנֹם אִין כְּסָף
שְׁאֵנִי דוֹרְשִׁים אוֹתָן לְסִימְנֵי נְעוּרוֹת, שְׁאִינָה
מְכוּרָה אִינוּ דִין שְׁלֹא תִמְכַר: **לֹא תֵצֵא**
כִּיצֵאת הָעֲבָדִים. כִּיצֵאת עַבְדִּים כְּנֻעֲנִים
שְׁיֻצְאִים בְּשֵׁן וְעִין, אֲבָל זוֹ לֹא תֵצֵא בְּשֵׁן
וְעִין, אֲלֵא עוֹבְדַת שֵׁשׁ אוּ עַד הַיּוֹבֵל, אוּ עַד
שְׁתַּבִּיא סִימְנִין, וְכָל הַקּוֹדֶם קֹדֶם לְחִירוֹתָהּ
וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָה אוּ דְמֵי שְׁנָה, אוּ אִינוּ
אֲלֵא לֹא תֵצֵא כִּיצֵאת הָעֲבָדִים בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל,
תְּלִמוּד לֹאִמֵר (דְּזֵרִיס טו"ז) כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיךָ
הָעֲבָרִי אוּ הָעֲבָרִיָּה, מִקִּישׁ עֲבָרִיָּה לְעֲבָרִי
לְכָל יְצִיאוֹתָיו מַה עֲבָרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל,
אִף עֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל, וּמַהוּ לֹא
תֵצֵא כִּיצֵאת הָעֲבָדִים, לֹא תֵצֵא בְּרֵאשִׁי
אֲבָרִים כְּעַבְדִּים כְּנֻעֲנִים. יְכוּל הָעֲבָרִי יוֹצֵא
בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים, תְּלִמוּד לֹאִמֵר הָעֲבָרִי אוּ
הָעֲבָרִיָּה, מִקִּישׁ עֲבָרִי לְעֲבָרִיָּה מַה הָעֲבָרִיָּה
אִינָה יוֹצֵאָה בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים, אִף הוּא אִינוּ
יוֹצֵא בְּרֵאשִׁי אֲבָרִים: **ח אִם רָעָה בְּעֵינֵי**
אֲדֹנֶיהָ. שְׁלֹא נְשָׂאָה חֹן בְּעֵינֵי לְכַנְסָה:

אִלְמִצְרָאע. וְאִלֵּי כִדֵּי אִלְבָּאב.
וַיִּסֶם אֲדִנָּה בְּמִיסָאם. וַיִּכְדְּמָה
אִלֵּי אִלְדָּהֶר: (ז) וְאִן בָּאע רָגֵל
אִבְנָתָה לְאִמָּה. פְּלַח תְּכַרְג
כְּכִרוּג אִלְעֵבִיד: (ח) אִן קִבְחַת
עַנְד מְוִלָּאָהָא. אִן יִתְזוּוג בְּהָא

וַרְצַע אֲדִנִּי אוּת אֲזוּג, וְנָאֵמַר בְּמִצְוֹרַע (וַיִּקְרָא
י"ד) תְּנוּף אֲזוּן הַמְּשִׁהָר הַיְמִנִית, מַה לְהִלְן
הַיְמִנִית, אִף כָּאן הַיְמִנִית. וּמַה רָאָה אֲזוּן
לְהַרְצַע מִכָּל שְׁאָר אֲבָרִים שְׁבִגוּף, אִמֵר רַבִּי
יִזְכָּן בֶּן זְכַאי (קִיּוּסִין כ"ז ע"ג) אֲזוּן אוֹת
שְׁשֻׁמְעָה עַל הַר סִינִי לֹא תִגְנוּב, וְהִלְף וְגַב,
תְּרַצַּע. וְאִם מוֹכֵר עֲצָמוֹ, אֲזוּן שְׁשֻׁמְעָה עַל הַר
סִינִי (וַיִּקְרָא כ"ג נ"ב) כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּים,
וְהִלְף וְקָנָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ, תְּרַצַּע. ר' שְׁמַעוֹן
הִיָּה דוֹרְשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חִמְר מַה נְשִׁתְנוּ
דְּלוֹת וּמְזוּזָה מִכָּל כְּלִים שְׁבִיבִית, אִמֵר הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא דְלוֹת וּמְזוּזָה שְׁהִיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם
כְּשִׁפְסַחְתִּי עַל הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת
וְאִמְרַתִּי כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִּים, עַבְדֵי הֵם
וְלֹא עַבְדִּים לְעַבְדִּים, וְהִלְף זֶה וְקָנָה אֲדוֹן
לְעֲצָמוֹ, יִרְצַע בְּפִנְיָהֶם: **וְעַבְדוֹ לְעֵלָם.** עַד
הַיּוֹבֵל, אוּ אִינוּ אֲלֵא לְעוֹלָם כְּמִשְׁמַעוֹ, תְּלִמוּד
לֹאִמֵר (וַיִּקְרָא כ"ג י) וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשׁוּבוּ,
מִגִּיד שְׁחֻמְשִׁים שְׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא
שְׁיָהָא עוֹבְדוֹ כָּל חֻמְשִׁים שְׁנָה, אֲלֵא עוֹבְדוֹ
עַד הַיּוֹבֵל בֵּין סְמוּךְ בֵּין מְפֻלְג: **ז וְכִי יִמְכַר**
אִישׁ אֶת בֵּיתוֹ לְאִמָּה. בְּקִטְנָה הַכְּתוּב

תפסיר דס"ג

פּוֹלֵדָהּ. וּלְבַעַץ אֱלֻקִּים
גְּרִיב. לֹא יִתְסַלֵּט אִן יְבִיעֵהָ
אֲדָר גִּדְרָה בְּהָא: ט) וְאִן זְוֹגָהָ
לְאִבְנָה. פְּכִסִּירָה אֲלִבְנָת
יִצְנַע בְּהָא: י) וְאִן תְּזוּוג
בְּאֲכָרָא. פְּטַעֲמָהָ. וּפְסוּתָהָ
וְאוֹקֵאתָהָ. לֹא יִנְקָצָהָ:
יא) וְאִן לֹם יִצְנַע בְּהָא וְאוֹתָהָ

לְעַם נְכָרִי לֹא-יִמְשַׁל

לְמִכְרָה בְּבִגְדוֹ-בָה: אִם בִּישָׁת.

בְּעֵינֵי רְבוּנָה. דִּיקִימָה לִיה וּיִפְרָקְנָה.
לְגַבְרָא אַחֲרָן. לִית לִיה רְשׁוֹ לְזַבּוּנָה

בְּמִשְׁלִטָּיה בָּה: ט) וְאִם-לְבָנוֹ

יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת

יַעֲשֶׂה-לָּהּ: וְאִם לְבָרִיָּה יִקְיָמְנָהּ. כְּהַלְכַת בְּנֵת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד

לָּהּ: ז) אִם-אַחֲרַת יִקַּח-לוֹ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֲנַתָּהּ

לֹא יִגְרַע: אִם אוֹחֲרַתָּא יִסַּב לִיה. זִיוָנָהּ. כְּסוּתָהּ וְעֲנַתָּהּ לֹא יִמְנַע:

ו) וְאִם-שְׁלֹש-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם

— רש"י —

לְאַחַר, לֹא הָאָדוֹן וְלֹא הָאֵב: בְּבִגְדוֹ בָּה. אִם
בָּא לְבָגְד בָּה, שְׁלֹא לְקִיָּם בָּה מִצוֹת יַעֲוִד,
וְכֵן אֲבִיָּהּ, מֵאַחַר שְׂבָגַד בָּה וּמִכְרָה לְזוּה:
ט) וְאִם לְבָנוֹ יִיעֲדָנָה. הָאָדוֹן. מִלְּמַד, שְׂאָף
בְּנוֹ קָם תַּחְתָּיו לִיעֲדָה, אִם יִרְצֶה אֲבִיו, וְאִינוּ
צָרִיף לְקַדְשָׁה קְדוּשִׁין אַחֲרִים. אֲלֹא אוֹמֵר לָהּ
הָרִי אֶת מִיּוֹעֲדָת לִי בְּכֶסֶף שְׂקָבֵל אֲבִיךָ
בְּדַמְיָךְ: כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת. שְׂאָר, כְּסוּת
וְעוֹנָה: י) אִם אַחֲרַת יִקַּח לּוֹ. עֲלֶיהָ: שְׂאֵרָה
כְּסוּתָהּ וְעֲנַתָּהּ לֹא יִגְרַע. מִן הָאֵמָה שְׂיַעֲד
לוֹ כְּבָר: שְׂאֵרָה. מְזוּנָת: כְּסוּתָהּ. כְּמִשְׁמַעוֹ:
עֲנַתָּהּ. תְּשֻׁמִּישׁ: יב) וְאִם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָּהּ. אִם אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה
לָּהּ, וּמֵה הֵן הַשְּׁלֹשׁ, יִיעֲדָנָה לּוֹ, אוֹ לְבָנוֹ, אוֹ
יִגְרַע מִפְּדִיוֹנָהּ וְתִצֵּא, וְזוּה לֹא יַעֲדָה לֹא לּוֹ

אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה. שְׁהִיָּה לוֹ לִיעֲדָה
וְלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קְנִיטָהּ הוּא כְּסָף
קְדוּשִׁיָּה. כָּאִן רְמֵז לָךְ הַכְּתוּב שְׂמִמְזוּה בִּיעוּד
וְרֵמֵז לָךְ שְׂאֵינָה צְרִיכָה קְדוּשִׁין אַחֲרִים:
וְהַפְּדָהּ. יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְּדוֹת וְלְצֵאתָהּ,
שְׂאָף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ וּמֵה הוּא מְקוֹם
שְׂנוֹתָן לָהּ, שְׂמִגְרַע מִפְּדִיוֹנָהּ כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים
שְׂעֲשֻׁתָהּ אֲצֵלוֹ, כְּאֵלוֹ הִיא שְׂכוּרָה אֲצֵלוֹ.
כִּי־צֵד, הָרִי שְׂקָנָאָה בְּמִנָּה וְעֲשֻׁתָהּ אֲצֵלוֹ שְׁתִּי
שָׁנִים אוֹמְרִים לוֹ יוֹדַע הִיִּית שְׂעִתִּידָה לְצֵאתָהּ
לְסוּף שָׁשׁ, נִמְצָא שְׂקָנִית עֲבוּדָת כָּל שָׁנָה
וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנָּה, וְעֲשֻׁתָהּ אֲצֵלָךְ שְׁתִּי
שָׁנִים, הָרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה, טוֹל שְׁתִּי
שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה וְתִצֵּא מֵאֲצֵלָךְ: לְעַם נְכָרִי
לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָה. אִינוּ רְשָׁאֵי לְמִכְרָה

זולק הוֹקְדוֹק: ה) לְעַם נְכָרִי. פֶּתַח שֶׁהוּא בְּסוּמֹךְ (שם):

שִׁמְרֵי הַמִּזְבֵּחַ (ו) לְעַם נְכָרִי. הַמְנַהֵג לְהִטְעִים הָעֵין.

תפסיר רס"ג

מִן הַדֵּי'א אֱלֹתֵי לֵאתִי. פֶּלֶת־כִּרְגִי
 מִגֵּאנֵא בְּלֵא תִימֹן: יב) וּמִן
 צִרְבִי אֲנִסְאֵן וְקִתְלָה פֶּלִיקְתֵּל
 קִתְלֵא: יג) וְאֵן לֵם יַעֲתֵמֵד. אֵן
 אֱלֵלָה אֲוֹצֵל פִּי אִמְרָה. אֲנִי
 תַּפְסִיר רִס"ג
 אֵיִן כֶּסֶף: וְאִם תִּלְתִּי אֵלִיִן. לֹא
 יַעֲבִיד לֵהּ. וְתַפּוֹק מִגֵּן דִּלֵּא כֶּסֶף: ס
 מִכָּה אִישׁ וּמֵת מוֹת
 יוֹמֵת: דִּימְחֵי לְאִנְשֵׁי וְיִקְטְלֵנִיה
 וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה

— רס"י —

תלמוד לומר מכה איש, אינו חייב עד שיכה
 בן קניא ראוי להיות איש: יג וְאֲשֶׁר לֹא
 צָדָה. לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְפָּן: צָדָה. לְשׁוֹן
 אָרַב, וְכֵן הוּא אֹמֵר (שמואל א כז יא) וְאֵתָה
 צוּדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ, וְלֹא יִתְכַּן לֹאמֵר
 צָדָה לְשׁוֹן הַצָּד צִיד (נלשית כז לג), שְׂצִידָת
 חיות אין נופל ה"א בפועל שלה, ושם דבר
 בה ציד, וזה שם דבר בו צדיה ופועל שלו
 צוּדָה, וזה פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו
 פתרגומו ודלא כמן ליה. ומנחם חפרו בחלק
 צד ציד, ואין אני מודה לו. ואם יש לחפרו
 באחת ממחלוקת של-צד, נחברנו בחלק
 (ישטיכ סו יב) על צד תנשא, (שמואל א כז כ)
 צָדָה אֹרְחָה, (דניאל ז כב) וּמְלִין לְצַד עֲלָאָה
 ימלל. אף כאן אֲשֶׁר לֹא צָדָה לֹא צָדָה לְמִצּוֹא
 לוֹ שוֹם צָד מִיתָה, ואף זה יש להרהר עליו,
 סוף דבר לשון אורב הוא: וְהָאֱלֹהִים אָנָּה
 לִידוֹ. וּמִן לִידוֹ, לְשׁוֹן (סכליס לא י) לֹא תֵאָנֶה
 אֵלֶיךָ רַעְדָה, (משלי יב כב) לֹא יֵאָנֶה לְצַדִּיק כָּל
 אֵוֹן, (מלכים זי כז) מִתְאָנֶה הוּא לִי, מִזְדַּמֵּן
 לְמִצָּא לִי עֲלָה: וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ. וְלִמָּה
 תִּצָּא זֹאת מִלְּפָנָיו, הוּא שְׂאֵמֵר דּוֹד (שמואל א
 כז יג) כְּאֲשֶׁר יֹאמֵר מִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי מִרְשָׁעִים
 יִצָּא רִשָׁע, וּמִשַּׁל הַקְּדָמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה,
 שְׁהִיא מִשַּׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁהוּא קְדָמוֹנוֹ
 שְׁלַעוֹלָם. וְהִיכֵן אִמְרָה תּוֹרָה מִרְשָׁעִים יִצָּא
 רִשָׁע, וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לִידוֹ. בְּמָה הַפְּתוּב
 מְדַבֵּר, בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד

ולא לבנו, והיא לא היה בידה לפדות את
 עצמה: וְיִצָּאָה חָנָם. רבה לה יציאה לזו
 יותר ממה שרבה לעבדים, ומה היא
 היציאה, ללמדך שתצא בסימנין ותשקה
 עמו עד שתביא סימנין. ואם הגיעו שש שנים
 קודם סימנין, כבר למדנו שתצא שְׂנֵאָמֵר
 (דניס טו יב) הַעֲבִרֵי אוֹ הַעֲבִרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ
 שָׁנִים, וּמָהוּ הָאִמּוֹר כָּאֵן וְיִצָּאָה חָנָם, שְׂאֵם
 קְדָמוֹ סִימְנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּצָּא בְּהֵן, אוֹ אֵינִי
 אֹמֵר שְׂתִצָּא אֱלֵא בְּבִגְרוֹת תִּלְמוּד לֹאמֵר אֵיִן
 כֶּסֶף לְרִבּוֹת יִצִּיאָת בְּגִרוֹת וְאִם לֹא נֵאָמְרוּ
 שְׁנִיָּהִם הֵייתִי אֹמֵר וְיִצָּאָה חָנָם זֹו בְּגִרוֹת,
 לְכָף נֵאָמְרוּ שְׁנִיָּהִם, שְׂלֵא לְתֵן פְּתוּחֹן פֶּה
 לְבַעַל הַדִּין לְחֻלּוֹק: יב מִכָּה אִישׁ וּמֵת. כְּמָה
 כְּתוּבִים נֵאָמְרוּ בְּפִרְשֵׁת רֹצְחוֹן, וּמָה שְׂפִיִּי
 לְפִרְשׁ לְמָה בָּאוּ בָלֵם, אֶפְרָשׁ: מִכָּה אִישׁ
 וּמֵת. לְמָה נֵאָמֵר, לְפִי שְׂנֵאָמֵר (ויקרא כז יז)
 וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמֵת, שׁוֹמֵעַ
 אֲנִי בְּהִכָּאָה בְּלֵא מִיתָה, תִּלְמוּד לֹאמֵר מִכָּה
 אִישׁ וּמֵת, אֵינִי חַיִּב אֱלֵא בְּהִכָּאָה שְׁלֵמִיתָה.
 וְאִם נֵאָמֵר מִכָּה אִישׁ, וְלֹא נֵאָמֵר וְאִישׁ כִּי
 יִכֶּה, הֵייתִי אֹמֵר אֵינִי חַיִּב עַד שְׂיִכָּה אִישׁ.
 הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֵת הַקָּטָן מִנֵּיִן, תִּלְמוּד
 לֹאמֵר כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם, אֶפְלוֹ קָטָן וְאֶפְלוֹ
 אִשָּׁה. וְעוֹד אֵלֹו נֵאָמֵר מִכָּה אִישׁ, שׁוֹמֵעַ אֲנִי,
 אֶפְלוֹ קָטָן שְׁהִכָּה וְהָרַג יְהֵא חַיִּב, תִּלְמוּד
 לֹאמֵר וְאִישׁ כִּי יִכֶּה, וְלֹא קָטָן שְׁהִכָּה. וְעוֹד, כִּי
 יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם, אֶפְלוֹ נְפִלִים בְּמִשְׁמַע,

תפסיר דס"ג

אציר לך מוצ'עא. זערב אליה:
 (יד) ואן אתקח אנסאן. עלי
 צאחבה פקתלה בכ'בת. חתי
 מן ענד מד'בחי כ'דה ואקתלה:
 (טו) ומן צ'רב אביה ואמה
 פליקתל קתלא: (טז) ומן סרק
 נפסא מן בני אסראיל פבאעה.
 או וגד בידה פליקתל קתלא:

לִידוֹ וְשִׁמְתִי לְךָ מִקּוֹם
 אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: וּדְלָא כְּמֵן
 לִיָּהּ. וּמִן קָדָם יִי אֶתְמָסֵר לִידֵיהּ. וְאֲשׁוּי
 לְךָ אֶתְרָ: דִּיעֵרוֹק לְתַמְן: ס
 וְכִי־יִזַּד אִישׁ אִישׁ עַל־רַעְהוּ
 לְהַרְגוֹ בְּעֵרְמָה מֵעַם

מזבחי תקחננו למות: וארי ירשע גבר. על חבריה למקטליה
 בנכילו. מן מדבחי. תדברניה למקטל: ס ומכה אביו ואמו
 מות יומת: ודימחי לאבוהי. ולאמיה אתקטלא יתקטיל: ס
 וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת:

— רש"י —

לעבוד עבודה, תקחננו למות: טו ומכה אביו
 ואמו. לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא
 בתשלומין ולא במיתה, הצריך לומר על
 החובל באביו שהוא במיתה, ואינו חיב אלא
 בהכאף שיש בה חבורה: אביו ואמו. או זה
 או זה: מות יומת. בחנק: טז וגנב איש
 ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר (דברים כז ז)
 כי ימצא איש גונב נפש מאחיו, אין לי אלא
 איש שגנב נפש, אשה או טומטום או
 אנדרוגינוס שגנבו מנין, תלמוד לומר וגנב
 איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגנב איש, אין
 לי אלא גונב איש, גונב אשה מנין, תלמוד
 לומר (ס) גונב נפש, לכך הצרכו שניהם,
 מה שחסר זה גלה זה: ונמצא בידו.
 שראוהו עדים שגנבו ומכרו ונמצא בידו כבר
 קדם מכירה: מות יומת. בחנק, כל מיתה
 האמורה בתורה סתם חנק היא. והפסיק
 הענין וכתב וגנב איש, בין מכה אביו ואמו

הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה
 לא נהרג וזה לא גלה, והקדוש ברוך הוא
 מונען לפנדיק אחד, זה שהרג במזיד יושב
 תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה בסלם
 ונפל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים
 מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא
 זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד
 נהרג: ושמתי לך מקום. אף במדבר, שינוס
 שמה, ואיזה מקום קולטו, זה מחנה לויה:
 יד וכי יזיד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה
 איש וגוי שומע אני אפילו גוי, והרופא שהרג
 ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים,
 והאב המכה את בנו, והרב הרודה את
 תלמידו, והשוגג תלמוד לומר וכי יזיד ולא
 שוגג על רעהו ולא על גוי. להרגו בערמה.
 ולא שליח בית דין והרופא והרודה את בנו
 ותלמידו, שאף על פי שהם מזידין אין
 מערימין: מעם מזבחי. אם היה בהן ורופא

תפסיר רס"ג

וּדִיגְנוּב נַפְשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְבְּנִיָּהּ.

וַיִּשְׁתַּכַּח בַּיָּדִיהָ אֶת־קַטְלָא יִתְקַטִּיל: **ס**

וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת

יּוֹמָת: וְדִלוּט אָבוּהִי: וְאִמִּיהָ

אֶת־קַטְלָא יִתְקַטִּיל: **ס** וְכִי-

יְרִיבֵן אֲנָשִׁים וְהִפָּה-אִישׁ

אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אֹו בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל

לְמִשְׁכָּב: וְאִרִי יִנְצוֹן גּוֹבְרִין. וַיִּמְחִי גֹבֵר יֵת חֲבֵרִיהָ. בְּאֶבְנָא אֹו

בְּכוּרֵמִיזָא. וְלֹא יָמוּת וַיִּפּוֹל לְבוּטְלָן: **יט** אִם־יִקּוּם וְהִתְהַלֵּךְ

בַּחַיִּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמַּכֶּה רַק שַׁבְּתוֹ יִתֵּן

— כ"י —

למקלל אביו ואמו, ונגראה לי הינו פלוגתא. דמר סבר מקשנן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשנן: **ז** ומקלל אביו ואמו. למה נאמר, לפי שהוא אומר (ויקרא כ ט) איש איש אשר יקלל את אביו, אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מנין, תלמוד לומר ומקלל אביו ואמו סתם בין איש ובין אשה. אם כן למה נאמר איש אשר יקלל, להוציא את הקטן: **מוֹת יוֹמָת**. בסקילה, וכל מקום שנאמר דמיו בו, בסקילה ובגין אב לכלם (ויקרא כ כז) באבן ירגמו אותם דמיהם בם, ובמקלל אביו ואמו נאמר (ויקרא כ ט) דמיו בו: **יח וכי יריבן אנשים**. למה נאמר, לפי שנאמר (פסוק כד) עין תחת עין,

לא למדנו אלא דמי אבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו: **וְנָפַל לְמִשְׁכָּב**. כתרוממו ויפל לבוטלן, לחולי שמבטלו ממלאכתו: **יט על משענתו**. על בוריו וכחו: **וְנָקָה הַמַּכֶּה**. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא למדך כאן שחובשים אותו, עד שנגאה אם יתרפא זה, וכן משמעו בשקם זה והולך על משענתו אז נקה המכה, אבל עד שלא יקום זה לא נקה המכה: **רַק שַׁבְּתוֹ**. בטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו

זולק הולקרוק: **יח רק שבתו יתן**. כן הוא בקצת תיגאן בתביר בתיבת רק ובקצתן במארכה וכן הוא בדפוסים:

שמו המורה: **(יח רק שבתו יתן)**. כן המנהג לקרוא כדעה השניה שבחלק הדקדוק, וכן כתב הרש"י.

תפסיר רס"ג

אלצ'ארב. עֲדָא עֲטֹלְתָהּ. יעטיה ועלאגא יעאלגה: (כ) ואן צ'רב אנסאן עבדה. או אמתה בקציב. ומאת תחת ידה. פליקאד בה: (כא) ואן אקאם יום או יומין. פלא יקאד בה לאנה מאלה: (כב) ואן תנאצא אנאס. פצדמו אמראה חאמל

וְרִפְא יִרְפָּא: אם יקום. ויהליך
בְּבָרָא. על ברייה ויהי זכא מחיא. לחוד
בוטלניה. יתינ ואגר אסיא ישלים: **ס**
וְכִי־יִכֶּה אִישׁ אֶת־
עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמְתּוֹ בְּשִׁבְט
וּמַת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֵם:

וארי ימחי גבר ית עבדיה. או ית אמתיה בשולטן. וימות תחות ידיה.
אתדנא יתדן: **כא** אך אם-יום או יומים יעמד לא
יקם כי כספו הוא: ברם אם יומא. או תרין יומין יתקיים. לא
יתדן: ארי כספיה הוא: **ס כב** וכי-ינצו אנשים ונגפו

— רס"י —

חייב עליו, אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו
כדי להמית, ועל אבר שהוא כדי למות
בהכאה זו, עבד הקל לא כל שפן: **נקם**
ינקם. מיתת סייף, וכן הוא אומר (ויקרא כו כה)
קרוב נוקמת נקם ברית: **כא אך אם יום או**
יומים יעמד לא יקם. אם על יום אחד הוא
פטור, על יומים לא כל שפן, אלא יום שהוא
ביומים, ואיזה, זה מעת לעת: **לא יקם כי**
כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי
ששהה מעת לעת קדם שמת, חייב: **כב וכי**
ינצו אנשים. זה עם זה, ונתבון להכות את
חברו והכה את האשה: **ונגפו**. אין נגיפה
אלא לשון דחיפה והכאה, כמו (תכלים טז יב)
פן תגוף באבן רגלך, (יחמייס יג טז) ובטרם
יתנגפו רגליכם, (ישעיהו ס יז) ולאבן נגף:

מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר (פסוק כד)
יד תחת יד רגל תחת רגל: **ורפא ירפא**.
כתרגומו, ישלם שכר הרופא: **וכי יכה**
איש את עבדו או את אמתו. בעבד
כנעני הכתוב מדבר. או אינו אלא בעברי,
תלמוד לומר כי כספו הוא, מה כספו קנוי לו
עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית, והרי
היה בכלל (פסוק יג) מכה איש ומת, אלא בא
הכתוב והוציאו מן הכלל, להיות גידון בדין
יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה
מעת לעת פטור: **בשבט**. כשיש בו כדי
להמית הכתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין
בו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל (צמדז)
לכ יז) ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו,
והלא דברים קל וחומר מה ישראל חמור אין

זולק הדקדוק: **ורפא ירפא**. יוצא לשלישי. ומזה למדו רז"ל שאם רצה לרפאת עצמו אין
שומעין לו וכו':

תפסיר רס"ג

אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ
 וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ
 כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בַּעַל
 הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים: וְאֵרִי
 יִנְצוֹן גּוֹבְרִין. וַיִּמְחוּן. אֶתְתָּא מְעַדִּיא
 וַיִּפְקוּן וְלִדְהָא. וְלֹא יְהִי מוֹתָא. אֶתְגָּבְאָה
 יִתְגַּבִּי. כַּמָּא דִּישׁוּי עֲלוּהִי בַעֲלָה

וְכִרְג אֹלְאִדְהָא. וְלִם תִּכּוֹן
 מְנִיָּה. פְּלִיגְרִם אֲלִצְאָדִם כַּמָּא
 יִלְזַמָּה בַּעֲלָהָא. וַיַּעֲטִיָּה
 בְּאַנְצִאָף: (כג) וְאֵן תִּכּוֹן מְנִיָּה.
 וַאֲגַעַל נַפְסָא בְּדִל נַפְסָא:
 (כד) וְדִיָּה עֵין בְּדִל עֵין. וְסֵן בְּדִל
 סֵן. וְיָד בְּדִל יָד. וְרַגַל בְּדִל רַגַל:
 (כה) וְכִי בְּדִל כִּי. וְשִׁגָּה בְּדִל
 שִׁגָּה. וְגִרְאִחָה בְּדִל גִּרְאִחָה:

דְּאֶתְתָּא. וַיִּתֵּין מִמֵּימֵר דִּינִיָּא: כג
 נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: וְאִם מוֹתָא יְהִי. וְתִתֵּין נֶפֶשׁא חֶלְף נֶפֶשׁא:
 כד עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רַגַל
 תַּחַת רַגַל: עֵינָא חֶלְף עֵינָא. שֵׁנָא חֶלְף שֵׁנָא. יָדָא חֶלְף יָדָא.
 רַגְלָא חֶלְף רַגְלָא: כה כֹּיָה תַּחַת כֹּיָה פְּצַע תַּחַת

— רס"י —

שְׁפָחְתוּ דְּמִיּוּ לְמִכְר בְּשׁוּק, וְכֵן בְּלָם, וְלֹא
 נְטִילַת אֶבֶר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שְׁדָרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ
 בְּפִרְק הַחֻבֵּל (336 קמ"א פ"ו 6): כִּי כֹּיָה תַּחַת
 כֹּיָה. מִכּוֹת אִשׁ, וְעַד עֲכָשׁוּי דְּכָר בְּחֻבְלָה
 שֵׁישׁ בְּהַ פְּחַת דְּמִים, וְעֲכָשׁוּי בְּשִׂאִין בְּהַ פְּחַת
 דְּמִים, אֲלֵא צַעַר, כְּגוֹן כְּוָאוּ בְּשִׁפּוֹד עַל
 צַפְרָנוּ אוּמְדִים כְּמָה אָדָם כִּיּוֹצָא בְּוָה רוּצָה
 לְטַל לְהִיּוֹת מִצְטַעַר כְּ: פְּצַע. הִיא מִכָּה
 הַמוֹצִיאָה דָּם, שְׁפָצַע אֶת בְּשָׂרוֹ, נַמְזוּכִי"א
 זַלְטָה, הַכֹּל לְפִי מָה שְׁהוּא אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת
 דְּמִים נוֹתֵן נֹק, וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב נוֹתֵן שְׁבַת
 וְרַפּוּי וּבִשְׁת וְצַעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא,
 וּבְחֻבְל דְּרִשׁוּהוּ רַבּוּתֵינוּ לְחִיּוּב עַל הַצַּעַר
 אֲפִלוּ בְּמִקּוּם נֹק, שְׂאָף עַל פִּי שְׁנוֹתֵן לוֹ דְּמִי
 יָדוּ, אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר לֹמֵר הוּאִיל

וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן. בְּאִשָּׁה: עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ.
 לְשִׁלָּם דְּמִי וְלָדוֹת לְבַעַל שְׁמִין אוֹתָהּ, כְּמָה
 הִיָּתָה רְאוּיָה לְמִכְר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדִמְיָה
 בְּשָׁבִיל הַרְיוּנָה: עָנוּשׁ יַעֲנֹשׁ. יְגַבּוּ מִמוֹן
 מִמּוֹנוּ, כְּמוֹ (דְּזַרִּיס כ"ז יט) וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה
 כְּסָף: כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו וְגוֹי. כְּשִׁיתְבְּעֵנוּ
 הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהַשִּׁית עָלָיו עוֹנֵשׁ עַל כְּ: וְנָתַן.
 הַמִּכָּה דְּמִי וְלָדוֹת: בַּפְּלָלִים. עַל פִּי
 הַדִּיּוּנִים: כֵּן וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה. בְּאִשָּׁה: וְנָתַתָּה
 נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ. רַבּוּתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר. יֵשׁ
 אוּמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, וַיֵּשׁ אוּמְרִים מִמוֹן, אֲבָל
 לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, שְׁהַמִּתְכּוֹן לְהַרְג אֶת זֶה וְהַרְג
 אֶת זֶה פְּטוֹר מִמִּיתָה וּמִשְׁלָם לְיוֹרְשָׁיו דְּמִיּוּ.
 כְּמוֹ שְׁהִיָּה נִמְכָּר בְּשׁוּק: כִּי עֵין תַּחַת עֵין.
 סָמָא עֵין חֲבָרוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמִי עֵינוּ, כְּמָה

תפסיר רס"ג

כו) ואן צ'רב אנסאן עין עבדה. או עין אמתה פאד'הבהא. פליטלקה תרא בדל עינה: כז) ואן טרח סן עבדה. או סן אמתה. פליטלקה תרא בדל סנה: כח) ואן נטח תור. רגל או אמראה וקתלה. פלירגם אלת'ור. ולא יוכל

פִּצַּע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה:
כּוֹאֵה חֶלֶף כּוֹאֵה. פִּדְעָא חֶלֶף פִּדְעָא.
משקופי חֶלֶף משקופי: ס כּוֹ וְכִי-
יִכֶּה אִישׁ אֶת-עֵין עֲבָדוֹ
אוֹ-אֶת-עֵין אֱמָתוֹ וְשַׁחַתָּה
לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת

עֵינוֹ: וארי ימחי גבר. ית עינא דעבדיה. או ית עינא דאמתיה ויחבלנה. לבר חורין יפטרניה חלף עיניה: **כוֹ וְכִי-שֵׁן עֲבָדוֹ**
אוֹ-שֵׁן אֱמָתוֹ יִפֹּל לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שֵׁנוֹ:
 ואם שנא דעבדיה. או שנא דאמתיה יפיל. לבר חורין יפטרניה חלף שניה: **פ** פ' שני' בספרי תימן **כח וְכִי-יִגַּח שׁוֹר אֶת-אִישׁ אוֹ**
אֶת-אִשָּׁה וּמַת סָקוֹל יִסְקַל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל

— רס"י —

הגויה, שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו, ודרי שן לא נברא עמו, ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר אפלו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין: **כח וְכִי יִגַּח שׁוֹר.** אחד שור ואחד כל בהמה וחיה ועוף אלא שדבר הכתוב בהנה: **וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ.** ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפלו שחטו לאחר שנגמר דינו, אסור באכילה. בהנאה מנין, תלמוד לומר: **וּבֵעַל הַשׁוֹר נָקִי.** באדם האומר לחברו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה

וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כך, וזה חתכה בברזל וצער: **חבורה.** היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו ולשון חבורה [טי"א] זלטו [כתם], כמו [ירמ"ב יג כג] ונמר חבורותיו ותרגומו משקופי, לשון חבטה צדוק"א זלטו, וכן ושדופת קדים [זכרשית מא ו] שקיפן קדום, חבוטות ברות, וכן על המשקוף [לעיל יג כג] על שם שהדלת נושק עליו: **כוֹ אֶת עֵין עֲבָדוֹ.** כנעני אכל עברי אינו יוצא בשן ועין, כמו שאמרנו אצל לא תצא פצאת העבדים (פסוק ז): **תַּחַת עֵינוֹ.** וכן בעשרים וארבעה ראשי אברים אצבעות הידים והרגלים. ושתי אונות והחוטם וראש

תפסיר רס"ג

אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר

נָקִי: וְאִרִי יִגַח תּוֹר יֵת גּוֹבְרָא. או ית

אֶתְתָּא וימות. אֶתְרַגְמָא יתְרַגִּים תּוֹרָא.

וְלֹא יתְאָכִיל יֵת בְּסַרְיָהּ. וּמְרִיָּה דְתוֹרָא

יְהִי זָכָא: כֵּס וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא

מִתְמַל שְׁלִשִׁם וְהוּעֵד

בְּבַעְלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית

אִישׁ או אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעַלְיוֹ יוּמָת:

וְאִם. תּוֹר נִגַּח הוּא מֵאֶתְמְלֵי וּמִדְקֻמוּהִי. וְאֶתְסַהֵד בְּמְרִיָּהּ וְלֹא נְטְרִיָּה.

וְיִקְטוּל גְּבֵר או אֶתְתָּא. תּוֹרָא יתְרַגִּים. וְאִף מְרִיָּה יתְקַטִּיל: אִם־

כִּפְר יוֹשֶׁת עַלְיוֹ וְנָתַן פְּדִיּוֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹשֶׁת

עַלְיוֹ: אִם מְמוֹן יִשְׁוֹן עֲלוּהִי. וְיִתִּין פּוֹרְקֵן נַפְשִׁיהּ. כְּכֹל דִּישְׁוֹן עֲלוּהִי:

או־בֶּן יִגַּח או־בַּת יִגַּח כִּמְשֻׁפֵּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:

או לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא או לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח. כְּדִינָא דְהִדִּין יתְעַבִּיד לִיה:

— כִּסִּי —

יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו: לאם כפר יושת עליו. "אם" זה אינו תלוי, והרי הוא כמו (לקמן כג כד) אם כסף תלונה, לשון אשר זה משפטו, שישיתו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי נזק, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר דמי מדיק: לא או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה. לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר או בן יגח וגוי, לחייב על הקטנים בגדולים:

שלכלום, זהו מדרשו, ופשוטו כמשמעו לפי שנאמר במועד וגם בעליו יומת, הצרך לומר בתם ובעל השור נקי: כט מתמל שלשם. הרי שלש נגיחות: והועד בבעליו. לשון התראה בעדים, כמו (בראשית מג ג) העד העיד בנו האיש: והמית איש וגוי. לפי שנאמר וכי יגח אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, רביצה, בעיטה מנין, תלמוד לומר והמית [מכל מקום]: וגם בעליו יומת. בידי שמים. יכול בידי אדם, תלמוד לומר (צמדזכר לכ כה) מות

תפסיר דס"ג

לב) פֶּאן נִטח עֶבֶד או אִמָּה. פִּלְעֵט מְוֹלָאָה תִּלְאֲתִין מִתְקַאֵל פְּצָה. וְיִרְגַם אֶלְתִּיזֹר: (ג) וְאֵן כֶּשֶׁף אֲנִסְאֵן בִּירָא. או כִּרָא בִּירָא וְלֹם יִגְשִׂיה. פִּקְע פִּיה תִּיזֹר או חֲמָרָא: (ד) פִּלְיִגְרִם צֶאֱחָב אֶלְבִּיר תִּמְנָה. וִירְדָה אֵלִי רְבָה. וְאַלְמִיית יִכּוֹן לָהּ: (ה) וְאֵן צָדָם תִּיזֹר אֲנִסְאֵן.

לִב אִם-עֶבֶד יִגַח הַשּׁוֹר או אִמָּה כֶּסֶף וְשִׁלְשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֹדְנָיו וְהַשּׁוֹר יִסְקָל: אִם לְעֶבֶדָא. יִגַח תּוֹרָא או לְאִמָּתָא. כֶּסֶף תִּלְתִּין סְלַעִין. יִתֵּן לְרַבּוֹנֵיהּ: וְתוֹרָא יִתְרַגְּסִים: **ס** לֵב וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר או כִּי-יִכְרֶה אִישׁ

בַּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְל־שִׁמָּה שּׁוֹר או חֲמוֹר: וְאִרִי יִפְתַּח גָּבֵר גּוֹב. או. אִרִי יִכְרִי גָבֵר. גּוֹב וְלֹא יִכְסִינֶיהּ. וְיִפּוֹל תִּמְן תּוֹרָא או חֲמָרָא: **לד** בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְהֵמֶת יִהְיֶה-לוֹ: מְרִיה דְּגּוֹבָא יִשְׁלִים. כֶּסֶף יָתִיב לְמְרוּהִי. וּמִיתָא יִהִי דִילֵיהּ: **ס** לֵב וְכִי-יִגַּף שׁוֹר-אִישׁ אֶת-שׁוֹר

— רש"י —

בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר. שְׁהֲרִי נֶאֱמַר בְּמִקּוּם אַחַר וְכָל בְּהֵמָתָךְ (דברים כ יג) אֵף כָּאֵן, כָּל בְּהֵמָה וְחִיָּה כְּשׁוֹר, וְלֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וְחֲמוֹר אֲלֵא שׁוֹר, וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר, וְלֹא כְּלָיִם: **לד בעל הבור.** בְּעַל הַתְּקֵלָה, אֵף עַל פִּי שְׁאִין הַבּוֹר שְׁלוֹ, שְׁעֵשָׂאוּ בְּרִשׁוֹת הַרְּבִים, עֵשָׂאוּ הַכְּתוּב בְּעֵלְיוֹ לְהַתְּחִיב עֲלָיו בְּנִזְקֵיו: **כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו.** יָשִׁיב, לְרַבּוֹת שׁוֹה כֶּסֶף, וְאִפְלוּ סְבִין: **וְהֵמֶת יִהְיֶה לוֹ.** לְנִזְק, שְׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמְּזִיק עֲלֶיהָ תְּשִׁלּוּמֵי נִזְקוֹ: **לכ וכי יגף.** יִדְחוּף, בִּין בְּקִרְנָיו, בִּין בְּגוֹפּוֹ, בִּין בְּרַגְלָיו, בִּין שְׁנִשְׁכוּ בְּשִׁנָּיו, בְּלָן בְּכָלֵל נְגִיפָה הֵם, שְׁאִין נְגִיפָה אֲלֵא לְשׁוֹן מִכָּה: **שׁוֹר אִישׁ.** שׁוֹר שְׁלֵ-אִישׁ:

לִב אִם עֶבֶד, או אִמָּה. כְּנַעֲנִים: **שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן.** גְּזֵרַת הַכְּתוּב הוּא, בִּין שְׁהוּא שְׁוָה אֶלְף זוּג, בִּין שְׁאִינוּ שְׁוָה אֲלֵא דִינָר. וְהַשְּׁקָל מִשְׁקָלוֹ אַרְבַּעַה זְהוּבִים שְׁהֵם חֲצִי אוּנְקִיָּא לְמִשְׁקָל הַיִּשָּׁר שְׁלִ-קוֹלוּיִי"ט: **לג וכי יפתח איש בור.** שְׁהִיָּה מִכְּסָה וְגִלְהוּ: **או כי יכרה.** לְמָה נֶאֱמַר, אִם עַל הַפְּתִיחָה חֲזִיב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָל שְׁפָן, אֲלֵא לְהַבִּיא כּוֹרָה אַחַר כּוֹרָה שְׁהוּא חֲזִיב: **וְלֹא יכסנו.** הֵא אִם כֶּסֶהוּ, פְּטוֹר, וּבְחוּפֵר בְּרִשׁוֹת הַרְּבִים דְּבַר הַכְּתוּב: **שׁוֹר או חמור.** הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שְׁבָכֵל מִקּוּם שְׁנֶאֱמַר שׁוֹר וְחֲמוֹר, אֲנִי לְמִדִּין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשְׁבֶּת, שְׁנֶאֱמַר לְמַעַן יִנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמוֹרְךָ (שמות כג יג); מַה לְהִלְךְ כָּל

זֶלֶק הַדְּקָדוּק: **לד ונפל-שמה שור.** תִּיבַת וּנְפַל מִלְעִיל:

תפסיר רס"ג

תזיר צאחבה ומאת. פליביעו
אלתזיר אלחי ויקתסמו ת'מנה.
ואיציא אלמית יקתסמונה:
לו) פאן ערף. אנה תזיר נטאח
מן אמס ומא קבלה. ולם
יחפצה צאחבה. פליסלם תזירא
בידל תזירה. ואלמית יכוון לה:

רעהו ומת ומכרו את-
השור החי וחצו את-כספו
וגם את-המת יחצו: וארי
יגוף תזר דגבר. ית תזרא דחבריה וימות.
ויזבנון. ית תזרא חיא ויפלגון ית כספיה.
ואף ית דמי מיתא יפלגון: לו) או
נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא
ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור
והמת יהיה-לו: או אתידע. ארי. תזר נגח הוא מאתמלי

— רס"י —

דמי שור הנזק, ואם אמרת פן, הרי תם חמור
ממועד, על כרחך לא דבר הכתוב אלא
בשוין. ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן
השוין תלמד לשאינן שוין, שהמשתלם חצי
נזקו שמיין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו
בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך,
ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר
ישלם חציו, ללמד שאין התם משלם אלא
מגופו, ואם נגח ומת, אין הנזק נוטל אלא
הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו, יפסיד.
או שור שנה מנה שנגח שור שנה חמש מאות
זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב
התם לחייב את בעליו לשלם מן העלייה:
לו) או נודע. או לא היה תם, אלא נודע כי
שור נגח הוא היום, ומתמול שלשום, הרי
שלש נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם:

ומכרו את השור וגוי. בשוים הכתוב
מדבר, שור שנה מאתים שהמית שור שנה
מאתים, בין שהנבלה שנה הרבה, בין שהיא
שנה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת,
וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד
מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו
שהתם משלם חצי נזק, שפן השוין אתה
למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי
נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן
שוין בדמיהן כשהן חיים, אמר הכתוב וחצו
את שניהם, אם אמרת פן, פעמים שמזיק
משתפר הרבה, כשהנבלה שנה למכר
לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי
אפשר שיאמר הכתוב, שיהא המזיק נשכר.
או פעמים שהנזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק
שלם, שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל

זולק הדקדוק: ^{לה} וחצו את-כספו. בתרגום הדפוס ויפלגון ית כספיה, היו"ד בחירק הכוונה
על החלוקה לחצאין. ובספרים קדמונים שלנו הפ"א בפתח ויפלגון בכלהו, הכוונה לא לבד
שני החצאין אלא חלקים רבים. ורמז לנו הדין שאם נתייקרה אח"כ דמי הנבלה הם חולקים מה
שעלה בשוה גם כן ולא לבד שחולקים דמי הנבלה לבד אלא גם מה שנתייקרה חולקים. ועיין
לקח טוב:

תפסיר רס"ג

לז) ואן סרקן אנסאן תיור או שאה. פד'בחה או באעה. פליסלם בידל אלתיור כ'מסה. ובדל אלשאה ארבעה: כב א) ואן וגד אלסארק פי אלנקב וצרב וקתל. פלא תבל לה: ב) ואן אשרקת עליה אלשמס פתבל לה. וליסלם מא סרקן. ואן לם יכון לה.

ומדקמוהי. ולא נטריה מריה. שלמא ישלים תורא חלף תורא. ומיתא יהי דיליה: **ס לו כי יגנב איש שור או-שה וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-עאן תחת השה:** ארי יגנוב גבר תור או אמר.

ויבסניה או יזבנניה. חמשא תורין. ישלים חלף תורא. וארבע ענא חלף אמרא: **כב א אם במחתרת ימצא הגנב והפה ומת אין לו דמים:** אם במחתרתא. ישתכח גנבא ויתמחי וימות. לית ליה דם: **ב אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם-אין לו ונמכר בגנבתו:**

הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה אם בא להרגו, השכם להרגו, וזה להרגו בא שהרי יודע הוא, שאין אדם מעמיד עצמו וראיה שנוטלין ממונו בפניו ושותק, לפיכך על מנת בן בא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יתקדו: **אם זרחה השמש עליו.** אין זה אלא כמן משל אם ברור לה הדבר שיש לו שלום עמו, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לה שאינו בא להרוג, אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לגנוב ממון הבן, בידוע שרקמי האב על הבן, ואינו בא על עסקי נפשות: **דמים לו.** כחי הוא חשוב ורציקה היא, אם יתקדו בעל הבית: **שלם ישלם.** הגנב ממון שגנב, ואינו חיב מיתה, ואונקלוס שתרגם אם

והמת יהיה לו. לנזק, ועליו ישלים המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו: **לו חמשה בקר ונוי.** אמר רבן יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנשאו על כתפו, משלם חמשה, שה שושאו על כתפו, משלם ארבעה הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדולה כחה שלמלאכה, שור שבטלו ממלאכתו משלם חמשה, שה שלא בטלו ממלאכתו ארבעה: **תחת השור, תחת השה.** שנאן הכתוב לומר, שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד:

כב א אם במחתרת. כשהיה חותר את הבית: **אין לו דמים.** אין זו רציקה, הרי

וזלק הדקדוק: **לו כי יגנב איש.** נשאר החולם עם המקף מפני המאריך שנשתתף עמו (מהר"ב):

תפסיד רס"ג

פליבאע בסריקתה: ג) ואן וגדת אלסרקה פי ידה. מן תזר אלי חמאר. אלי שאה ודם אחיא. פליסלם בידל אלואחד אתנין: ד) ואן ארעא אנסאן ציעה או פרם לה. פאטלק בהימתה. ורעת פי ציעה אכ'רי. פליסלם מן אגוד ציעתה או פרמה:

אם עינא דסהדיא. נפלת עלוהי דמא ליה. שלמא ישלים. אם לית ליה. וינדבן בגנובתיה: **אם המצא תמצא בידו הגנבה משור עד חמור עד ששה חיים שנים ישלים:** אם אשתכחא תשתכח בידיה גנובתא. מתור עד חמר. עד אמר אנון חיינן. על חד תרין ישלים: **ס (שלישי) ד כי**

יבער איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלים: ארי יוכל גבר חקל או כרם. וישלח ית בעירה. ויכול בחקל אחרן. שפר חקליה. ושפר פרמיה ישלים: **ס ה כי תצא אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או**

— רס"י —

ובער. כלם לשון בהמה, כמו (במדכ כ ד) אנהנו ובעירנו: **כי יבער**. יוליה בהמותיו בשדה וכרם של חברו ויזיק אתו באחת משתי אלה או בשלוח בעירה, או בבעור. ופירשו רבותינו שלוח הוא נזקי מדרף פף רגל, ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת: **בשדה אחר**. בשדה של איש אחר: **מיטב שדהו ישלים**. שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע מעדית שיש לו. למדרף הכתוב, שהנזקין שמין להם בעדית: **כי תצא אש**. אפילו מעצמה: **ומצאה קוצים**. קרדוניש בלעז: **ונאכל גדיש**. שליחכה בקוצים עד שהגיעה

עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קדם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו, התרו בו, שלא יהרגו, דמים לו, חוב עליו אם הרגו, שאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הקמון: **אם המצא תמצא בידו**. ברשותו, שלא טבח ולא מכר: **משור עד חמור**. כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקום אחר (פסוק ט) על שדה על שלמה על כל אבדה וגוי ישלם שנים לרעהו: **חיים שנים ישלים**. ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים: **ד כי יבער את בעירה**

הַשְּׂדֵה שְׁלָם יִשְׁלָם

הַמִּבְעֵר אֶת-הַבְּעֵרָה: אָרִי

יתפק נור. וישפח פובין ויכול גדישין. או קמא או חקל. שלמא ישלים. דאדליק

ית דליקתא: **ס** **פסוקי תנאים**

בִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רְעֵהוּ

כֶּסֶף אֹ-כֵלִים לְשֹׁמֵר וְגִנֵּב

מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצֵא

הַגֵּנֵב יִשְׁלָם שְׁנַיִם: אָרִי יִתֵּן

גבר לחבריה. פסף או מנין למטר.

ויתגנבון מבית גוברא. אם ישתכח גנבא

ישלים על חד תריין: **ז** **אִם-לֹא**

תפסיר דס"ג

ה) ואן כ'רגת נאר. פוגדת שופא ואתרקת פדיסא. או סנבלא קאימא או סאיר מא פי אלצ'יאע. פליסלם מא וגב פיה. אלמשעל אל'אשעאל: ו) ואן דפע אנסאן לצאחבה. ורק או אנזה ליחפצה לה. פסרק דיאלד מן מנזלה. אן וגד אלסארק סלם את'עין: ז) ואן לם יוגד אלסארק. תקדם מולא אלמנזל אלי' אלחאפם. וחלף אנה לם ימד ידה אלי' מאל צאחבה: ח) עלי' כל אמר יגתדה. מן תיור אלי' חמאר. אלי' שאה ואל' תיוב ואל' כל צאלה. אן יקול תדיא הו.

יִמָּצֵא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים

אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רְעֵהוּ: אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח

גנבא. ויתקרב מריה דביתא לקדם דינ'יא. אם לא אושיט. ידיה במא

דמסר ליה חבריה: **ח** **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׂוֹר**

עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אֲבֹדָה

אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא

— כ"ט —

מבית האיש. לפי דבריו: אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים: ז אם לא ימצא הגנב. ובא השומר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדינין לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו: ח על כל דבר פשע. שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא

לגדיש או לקמה המוכרת לקרקע: או השדה. שליחכה את גירו וצריך לגיר אותה פעם שניה: שלם ישלם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חוב לשלם. לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק: ונגב

תפסיר רס"ג

דְּבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן

פְּאֵלֵי אֱלֹהֵיכֶם יִרְפַּע

אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם

אִמְרָהּמָא. פְּמֹן צִלְמָה

אֱלֹהֵיכֶם. סֵלַם אֶתְיִן

לְרַעְהוּ: עַל כָּל פֶּתָגָם דְּחֹב. עַל

לְצִאחֻבָּה: (ט) וְאֵן דְּפַע אֲנִסְאֵן

לְצִאחֻבָּה. חֲמָר אֹו תִזֹר אֹו

שִׂאָה. אֹו שִׁי מֶן סִאִיר

אֱלֹבָהֵאִים לְיִחְפְּצָה. פְּמֵאֵת. אֹו

אֲנַפְסָר אֹו סְבִי בְּגִיר בִּינָה:

(י) פְּיִמִין אֱלֹהֵי תַפְצֵל פִּי מָא

דִּינִינִיא. יִשְׁלִים עַל חַד תְּרִין לְחִבְרִיה: ס

כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רַעְהוּ חֲמֹר אֹו-שׁוֹר אֹו-

כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רַעְהוּ חֲמֹר אֹו-שׁוֹר אֹו-

נְשָׁה וְכָל-בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אֹו-נִשְׁבֵּר אֹו-

נְשָׁה וְכָל-בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אֹו-נִשְׁבֵּר אֹו-

נִשְׁבָּה אֵין רֵאָה: אֲרִי יִתֵּן גְּבֵר לְחִבְרִיה. חֲמָר אֹו תֹזֵר אֹו

נִשְׁבָּה אֵין רֵאָה: אֲרִי יִתֵּן גְּבֵר לְחִבְרִיה. חֲמָר אֹו תֹזֵר אֹו

אֲמַר. וְכָל בְּעִירָא לְמִטְר. וּמֵית. אֹו אֶתְבֵּר אֹו אֶשְׁתְּבִי לִית דְּחֹזִי:

אֲמַר. וְכָל בְּעִירָא לְמִטְר. וּמֵית. אֹו אֶתְבֵּר אֹו אֶשְׁתְּבִי לִית דְּחֹזִי:

שְׁבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח

שְׁבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח

— רס"י —

ועצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כף וכף אני חייב לך, והמותר נגנב ממני: ט כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר הנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שנאמר (פסוק ו) ונגנב מבית האיש, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה, למדת שפטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שכתוב (פסוק יא) אם גנב יגנב מעמו ישלם, אבל על האונס, כגון מת מעצמו, או נשבר או נשבה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה שיעיד בדבר: י שבועת ה' תהיה. ישבע שכן הא

עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת לומר כף וכף אני חייב לך, והמותר נגנב ממני: ט כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר הנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שנאמר (פסוק ו) ונגנב מבית האיש, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית לשבועה, למדת שפטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שכתוב (פסוק יא) אם גנב יגנב מעמו ישלם, אבל על האונס, כגון מת מעצמו, או נשבר או נשבה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה שיעיד בדבר: י שבועת ה' תהיה. ישבע שכן הא

תפסיר רס"ג

בינהמא אנה לם ימד ידה אלי
מאל צאחבה ויקבלהא
אלצאחב ולא יסלם שייא:
(יא) ואן סרק מן ענדה סלם לה:
(יב) ואן אפתרס פליאת
בשאהד. ולא יסלם אלפריסה:
(יג) ואן אסתעאר אנסאן. שיא
מן צאחבה פאנכסר או מאת.
וליס רבה מעה פליגרמה:
(יד) ואן פאן רבה מעה פלא
יגרמה. ואן פאן אגירא.

**ידו במלאכת רעהו ולקח
בעליו ולא ישלם:** מומתא די.
תהי בין תרויהון. אם לא אושית. ידיה
במא דמסר ליה חבריה. ויקביל מריה
מניה מומתא ולא ישלם:
**ואם-גנב יגנב מעמו
ישלם לבעליו:** ואם אתגנבא
יתגניב מעמיה. ישלם למרוהי:
אם-טרף יטרף יבאהו

עד הטרפה לא ישלם: אם אתברא יתבר ייתי סהדין.
דתביר לא ישלם: **פ** וכי-ישאל איש מעם רעהו
ונשבר או-מת בעליו אין-עמו שלם ישלם:
וארי ישאל גבר. מן חבריה ויתבר או ימות. מריה לית עמיה שלמא
ישלם: **ד** אם-בעליו עמו לא ישלם אם-שכיר
הוא בא בשכרו: אם מריה עמיה לא ישלם. אם אגירא הוא.

— רס"י —

ושביה שאין יכול להציל: יג וכי ישאל.
בא ללמדך על השואל שחייב באונסין:
בעליו אין עמו. אם בעליו שלשור אינו עם
השואל במלאכתו: יד אם בעליו עמו. בין
שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה
אחרת, הנה עמו בשעת שאלה, אינו צריך
להיות עמו בשעת שבירה ומיתה:
אם שכיר הוא. אם השור אינו שואל אלא
שכור, **בא בשכרו.** ליד השוכר הנה ולא
בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי
שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל
להתחייב באונסין. ולא פרש מה דינו, אם

כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה
לעצמו, שאם שלח בה יד, ואחר כך נאנסה,
חייב באנסים: ולקח בעליו. השבועה: ולא
ישלם. לו השומר כלום: יד אם טרף יטרף.
על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדים
שנטרפה באונס, ופטור: הטרפה לא ישלם.
אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא הטרפה,
יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו
משלם. טרפת התול ושועל ונמיה משלם.
טרפת זאב, ארי ודב ונחש אינו משלם. ומי
לחשף לדון כן, שהרי כתיב ומת או נשבר או
נשבה, מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר

תפסיר רס"ג

עַל בְּאִגְרִיהֶם: ס רַב־עֵינִי בְּסִפְרֵי תִטּוֹן וְכִי-

יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר

לֹא-אַרְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה

מִהָר יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

וְאִרִי יִשְׁדִּיל גְּבֵר. בְּתוֹלְתָא. דְּלֹא

מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה. קְיִימָא. יְקִימְנָה

לִיה לְאִתּוּ: טז אִם-מֵאֵן יִמְאֵן

אַבִּיָּה לְתַתָּה לוֹ כֶּסֶף

יִשְׁקַל כְּמֵהָר הַבְּתוֹלֹת: אִם מִצָּבָא לָא יִצְבִּי. אָבוּהָא

לְמִתְנָה לִיה. כֶּסֶפָא יִתְקוּל. כְּמוֹהֵרִי בְּתוֹלְתָא: ס זֶה מְכַשְׁפָּה

לֹא תַחֲיָיָה: חָרָשָׁא לָא תַחֲיִי: זח כָּל-שׁוֹכֵב עִם-בְּהֵמָה

מוֹת יוּמָת: קל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל: ס

זח זִבְחַ לְאֱלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתִּי לִיהוּה לְבָדוּ: טז

רס"י

הכתוב בהוה שהנשים מצויות מכשפות: יח כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה, רובע פנרבעת, שכתוב בהן (ויקרא טז) דמיהם בם: יט לאלהים. לעבודה זרה. אלו היה נקוד לאלהים היה צריך לפרש ולכתב אחרים, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שכל למד ובית המשמשות בראש התבה אם נקודה בחטף, כגון למלה, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלה, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, לרגלים צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים במשמע, וכן לאלהים כל אלהים משמע, אפלו קדש, אבל פשהיא נקודה פת"ח, כמו למלה, למדבר, לעיר נודע

פקד מר באגרתה: טו) ואן כ'דע רגל גאריה בכר. מא למ תמלך פצ'אגעהא. פלימהרהא ותכון לה זוגה: טז) ואן אבא אביהא אן יזוגהא מנה. פליזן לה מן אלודק. כמהר אלאבכאר: יז) ואלסאחר פלא תסתבקה: יח) ומן צ'אגע שייא מן אלבהאים פליקתל קתלא: יט) ומן ד'בח לאלמעבודאת פליתלף אלא לאסם אלה וחדיה:

כשומר חנם או כשומר שָׂכָר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם. רבי יוחנן אומר כשומר שָׂכָר: טו וכי יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו, וכן תרגומו וארי ישל. שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה מהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתבה וישאנה: טז כמהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנאמר (דברים כז כט) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנער חמשים כסף: יז מכשפה לא תחיה. אלא תומת בבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר

תפסיר דס"ג

כ) ואלגריב פלא תג'בנה ולא תצ'גטה. פטאל מא פנתם ג'רבא פי ב'לד מצר: כא) וכל ארמלה ויתים לא תצ'למון: כב) פאנד אן צ'למתה. וצ'רד' אליי. אגבתה ען צראכ'יה: כג) באן ישתד' ג'צ'בי. ואקתלכם

דידבח לטעות עממיא יתקטיל אלהין לשמא דיין בלחודוהי: ב ויגר לא- תונה ולא תלחצנו בי- גרים הייתם בארץ מצרים: ולגירא לא תונזן ולא תעיקון: ארי דיירין הויתון בארעא

דמצרים: כא כל-אלמנה ויתום לא תענון: כל ארמלא וייתם לא תענון: כב אם-עניה תענה אתו בי אם- צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: אם ענאה תעני יתיה. ארי אם מקבל יקבל קדמי קבלה אקביל קבילתיה: כג וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם

— רש"י —

והאכלתי את מונקך את בשרם: ולא תלחצנו. בגזלת ממון: בי גרים הייתם. אם הוניתו, אף הוא יכול להונתך ולומר לך אף אתה מגרים באת, מום שברך אל תאמר לחברך. כל לשון גר, אדם שלא נלד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם: כה כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהנחה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם: כז אם ענה תענה אתו. הרי זה מקרא קצר, גזם ולא פרש ענשו, כמו (בראשית ז טו) לכן כל הרג ק'ז גזם ולא פרש ענשו אף כאן אם ענה תענה אתו, לשון גזום, כלומר סופך לטול את שלך, למה, כי אם צעק יצעק אלי וגו': כח והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא

באיזה מלה, באיזו מדבר ובאיזה עיר מדבר, וכן לאלהים, לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר, כיוצא בו (סכליס פו ח) אין כמוך באלהים, לפי שלא פרש הצרך לנקד פתח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמר בו מיתה במקום אחר (דברים יז כ) והוצאת את האישה ההוא או את האשה ההיא וגו', אלא לפי שלא פרש על איזו עבודה חיב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, בא ופרש לך כאן זובח לאלהים יחרם, לומר לך, מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסף והמשתחווה, שהן עבודת בפנים וחיבים עליהם לכל עבודה זרה בין שדרכה לעבודה בפה, בין שאין דרכה לעבודה בפה, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק אינו במיתה, אלא באזהרה: כ ויגר לא תונה. אונאת דברים, קונטליי"ר בלעז [לקנטר], כמו (ישעיח מט כו)

תפסיר רס"ג

אַל־מִנּוֹת וּבְנִיכֶם יִתְמָיִם:
 וַיִּתְקַף רוּגְזוֹ. וַאֲקַטּוּל יִתְכוֹן בְּחֶרֶב־א.
 וַיְהוּיִן נְשִׁיכוֹן אַרְמְלוֹן. וּבְנִיכוֹן יִתְמִיִן: **פ**
אִם־כִּסְף־תִּלְוָה אֶת־עַמִּי
אֶת־הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה
לוֹ כְּנִשָּׂה לֹא־תִשְׁיָמוֹן עָלָיו

באלסוף. פתציר נסאכם
 אראמלא. ובניכם יתאמא:
 (כד) ואן אקרצית בעץ קומי
 ורקא. לצ'עוף מעד. פלא תכון
 לה פאלגרים. ולא תציר עליה
 עיינה: (כה) ואן אסתרנהת תיוב
 צאחבד. פענד מגיב אלשמס
 רדה עליה: (כו) אן כאנת הי

נִשְׂדָּה: אִם כִּסְפָא תוֹזִיף בְּעַמִּי. לְעַנְיָא דְעַמָּךְ. לָא תְהִי לִיָּה כְּרִשְׂיָא.
 לָא תִשׁוּזֵן עֲלוּהִי חִיבוּלְיָא: **כ** **אִם־חֶבֶל־תַּחְבֹּל שְׁלֵמַת**
רֵעֶךָ עַד־בָּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ: אִם מִשְׁכּוֹנָא תִסָּב
 כְּסוּתָא דְחֶבֶרְךָ. עַד מִיעַל שְׁמֵשָׁא תִתִּיבְנִיָּה לִיָּה: **כ** **כִּי הוּא**

— רס"י —

נחש, שנושא חבורה קטנה ברגלו ואינו
 מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד
 קדקדו, כף רבית, אינו מרגיש ואינו נכר עד
 שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:
 ככ **אם חבל תחבל.** כל לשון חבלה אינו
 משכון בשעת הלואה, אלא שממשכנין את
 הלואה, כשמגיע הזמן ואינו פורע. חבל
 תחבול כפל לה בחבלה, עד כמה פעמים,
 אמר הקדוש ברוך הוא כמה אתה חוב לי,
 והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש
 ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני
 מחזירה לה, אף אתה טול והשב טול והשב:
עד בא השמש תשיבנו לו. כל היום
 תשיבנו לו עד בא השמש, וכבוא השמש
 תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של־מחר,
 ובכסות יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה
 בלילה: **כי פי הוא כסותה.** זו טלית:

יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות
 להנשא והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום
 בית דין לירד לנכסי אביהם לפי שאין
 יודעים אם מתו אם נשבו: **כי אם כסף**
תלוה את עמי. רבי ישמעאל אומר כל אם
 ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה וזה אחד
 מהן: **את עמי.** עמי וגוי, עמי קדם. עני
 ועשיר, עני קדם. עני עירף ועני עיר אחרת,
 עני עירף קודמין. וזה משמעו אם כסף
 תלוה, את עמי תלוה, ולא לגוי ולא יזוה
 מעמי, את העני ולא יזוה עני לאותו שעמך.
 דבר אחר את העני, שלא תנהג בו מנהג
 בזיון בהלואה, שהוא עמי: **את העני עמך.**
 הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה העני:
לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחוקה,
 אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו
 כאלו הליתו, אלא כאלו לא הליתו, כלומר
 לא תכלימהו: **נשד.** רבית שהוא כנשיכת

תפסיר דס"ג

כסותה ותדהא. או הי תיב
בדנה. פבמא דיא ינצ'גע.
פאנה אן צ'רד' אליי. סמעת לה
אני ראוי: כז) לא תשתמן
חאכמא. ושריף פי קומד לא
תלענה: כח) וסלאפתד ורשתד
לא תוכל'רהמא. (קרי:
תאכ'רהמא) ובכור בניד
תעטיניהם: כט) כדאד תצנע
בבקרד וג'נמד. יקים סבעה

כְּסוּתָהּ לְבִדָּהּ הוּא
שְׂמֹלְתוֹ לְעָרוֹ בַּמָּה יִשְׁכַּב
וְהָיָה כִּי-יֵצֵעַק אֵלַי
וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אָנִי: אֲרִי
היא כסותיה בלחודה. היא תותביה
למשביה. במא ישבוב. ויהי ארי יקבל
קדמי. ואקביל קבילתיה ארי חננא

אָנָּה: ס   (דביעי)

אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תֹאדֹר:
דִּינָא לֹא תִקִּיל. וּרְבֵא בְעַמְּךָ לֹא תְלוּט: כח
לֹא תֵאָחֵר בְּכֹר בְּנֶיךָ תִתֵּן-לִי: בְּפוּרְךָ וּדְמַעַךְ לֹא
תֵאָחֵר. בּוּכְרָא דְבִנְךָ תִפְרִישׁ קְדָמִי: כט
לְצֹאנְךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי תִתְּנוּ-לִי: כן תעביד לתורך לענד. שבעה יומין יהי

אתני הספר

— רש"י —

מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו
שנאמר (צמדכ יח טז) ופדונו מבן חדש תפדה,
אף בכור בהמה דקה [גסה] מטפל בו
שלשים יום ואחר כך נותנו לכהן: שבעת
ימים יהיה עם אמו. זו אזהרה לכהן שאם
בא למהר את הקרבתו, לא ימהר קדם
שמונה, לפי שהוא מחסר זמן: ביום השמיני
תתנו לי. יכול יהא חובה לבו ביום, נאמר
כאן שמיני, ונאמר להלן (ויקרא כז כז) ומיום
השמיני והלאה ירצה, מה שמיני האמור
להלן להכשיר משמיני ולהלן, אף שמיני
האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן,
וכן משמעו וביום השמיני אתה רשאי

שמלתו. זו הלוק: במה ישכב. לרבות
את המצע: כי אלהים לא תקלל. הרי זו
אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין:
כח מלאתך. חובה המטלת עליך בשתתמלא
תבואתך להתבשל, והם בכורים: ודמעך.
התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע:
לא תאחר. לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר
את המקדים ולהקדים את המאחר, שלא
יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה:
בכור בניך תתן לי. לפדותו בדמש סלעים
מן הכהן. והלא כבר צוה עליו במקום אחר,
אלא כדי לסמוך לו כט כן תעשה לשורך.

תפסיר רס"ג

עם אִמִּיהָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּפְרָשְׁנִיה
 קִדְמִי: **וְאֲנָשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן
 לִי וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה לֹא
 תֹּאכְלוּ לִפְלֵב תִּשְׁלַכוּן
 אֹתוֹ:** וְאֲנָשִׁין קִדְיִשִׁין תִּהְיוּן קִדְמִי.
 וּבֶשֶׁר תִּלְיֵשׁ מִן חִיָּא חִיָּא לָא תִּיכְלוּן.

אִיִּאם מַע אַמְהָ וְאֵלִיּוֹם
 אֲלֵתֵי־אִמִּין תַּעֲטִינִיה: (ל) וְאֵנֵאס
 מִקִּדְסִין כּוֹנֵן לִי. וְחִיָּוֵאן מִפְתָּרֵס
 פִּי אֲלֻצְחֵרִי לֹא תֹאכְלוּ. בַּל
 לֹא־לִפְלֵב אֲטֹרְחוּה: כֵּג א) וְלֹא
 תִּקְבֵּל כִּי־בֵרֵא זֹרֵא וְלֹא
 תִּכְאֲלִטוּן צִי־אֲלֵמֵא. לְתַכּוֹן לֹה

לְכַלְבָּא תִּרְמוֹן יִתִּיה: **ס כֵּג א לֹא תִשָּׂא שִׁמְעֵ שׂוֹא
 אֶל־תִּשֶׁת יָדְךָ עִם־רִשָּׁע לִהְיֹת עַד חֲמֵס: לֹא
 תִּקְבִּיל שִׁימַע דְּשִׁקְרָא. לֹא תִשׂוּי יָדְךָ עִם חִיָּבָא. לְמַהוּי לִיָּה סָהִיד שִׁקְרָא:
 לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה**

— רס"י —

(שמות י"ז ז) וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ פְּלֵב
 לְשׁוֹנוֹ, אָמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּנֵן לוֹ שְׂכָרוֹ:
 כֵּג א לֹא תִשָּׂא שִׁמְעֵ שׂוֹא. כְּתִרְגוּמוֹ לֹא
 תִּקְבֵּל שִׁמְעֵ דְשִׁקְרָא, אֲוִהֲרָה לְמִקְבֵּל לְשׁוֹן
 הַרְעָה, וְלִדְיָן, שְׁלֵא יִשְׁמַע דְּבִרֵי בַעַל דִּין עַד
 שִׁיבֵא בַעַל דִּין חֲבֵרוֹ: **אֶל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם
 רִשָּׁע.** הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעַת שִׁקְרָא,
 שֶׁהִבְטִיחָהוּ לִהְיוֹת לוֹ עַד חֲמֵס: **לֹא תִהְיֶה
 אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת.** יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרִישֵׁי
 חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מִיִּשְׁב
 בְּדִין עַל אֲפֻנִיּוֹ. מִכָּאן דְּרִישׁוּ שְׂאִין מִטִּין
 לְחֻבָּה בְּהַכְרַעַת דִּין אַחַד, וְסוּף הַמִּקְרָא
 דְּרִישׁוּ אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, שְׂאֵם יֵשׁ שְׁנַיִם
 בְּמַחְזִיבִין יוֹתֵר עַל הַמְּזַכֵּין, הֵטָה הַדִּין עַל
 פִּיָּהֶם לְחֻבָּה וּבְדִינֵי נְפִשׁוֹת הַכְּתוּב מִדְּבַר,
 וְאַמְצַע הַמִּקְרָא דְּרִישׁוּ וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב, עַל

לְתַנּוּ לִי: **וְאֲנָשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי.** אִם אֲתֵם
 קְדוּשִׁים וּפְרוּשִׁים מִשְׁקִיצי נְבִלוֹת וּטְרָפוֹת
 הָרִי אֲתֵם שְׁלִי, וְאִם לֹא אִינְכֶם שְׁלִי: **וּבֶשֶׁר
 בַּשָּׂדֶה טֹרְפָה.** אִף בְּבֵית כּוֹן, אֲלֵא שְׂדֵבֵר
 הַכְּתוּב בְּהוּדָה, מְקוּם שְׂדֵבֵר בְּהַמּוֹת לְטֹרַף,
 וְכֵן (דְּכִי כֵּ כֵּ) כִּי בַשָּׂדֶה מְצֹאָה, וְכֵן (שֵׁ כֵּ יֵ)
 אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לְיָלָה, הוּא הַדִּין
 מִקְרָה יוֹם, אֲלֵא שְׂדֵבֵר הַכְּתוּב בְּהוּדָה,
 וְאוּנְקִלוֹס תִּרְגָּם וּבֶשֶׁר תִּלְיֵשׁ מִן חִיָּוֵא חִיָּא,
 בֶּשֶׁר שְׁנַתְלֵשׁ עַל יְדֵי טֹרְפַת זָאב אוֹ אֲרִי, מִן
 חִיָּה כְּשֶׁרָה אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה בְּחִיָּה: **לִפְלֵב
 תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ.** אִף הַגּוֹי בְּכַלְבָּ, אוֹ אֵינוּ אֲלֵא
 כְּלָב כְּמִשְׁמַעוֹ, תִּלְמוּד לומר בְּנִבְלָה
 (דְּכִי יֵ כֵּ) אוֹ מִכֵּר לְנִכְרִי, קַל וְחִמֵּר לְטֹרְפָה
 שְׁמַתְרַת בְּכָל הַנְּאוּת. אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד
 לומר לְכַלְבָּ, לְמִדָּה הַכְּתוּב שְׂאִין הַקֹּדֶשׁ
 בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה, שְׁנַאֲמַר

זוֹלָק הַדְּקִדּוּק: **לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת.** כִּי־הַ בְּקַצַּת תִּיגָאן תִּיבַת תִּהְיֶה בְּתַבִּיר,
 וּבְקַצַּתָּן בְּמֵאֲרָכָה וְתִיבַת אַחֲרֵי בְּמִקְרָא:

שִׁמְרֵי הַמִּדְּוָה: (א) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת. כֵּן הַמְנַהֵג לְקִרְוֵא כַדְעָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁבַחֲלַק הַדְּקִדּוּק, וְכֵן כְּתַב הַרְשִׁי"ה.

תפסיר רס"ג

שאהד צ'לם: ב) לא תכון תבע אלכ'תיר לאלשר. ולא תגיב פי כ'צומה לתמ'ילהא. בל ורא אל'אכתר פמל: ג) ולא תחאבי אלפקור פי כ'צומתה: ד) ואדיא פאגית תיזר עדיווד. או חמארה צ'לא. פרדה עליה ר'א: ה) ואדיא ר'אית חמאר שאנ'ד. ראבצ'א תחת חמלה. פאנתה עו תרכה כ'דאד. בל

על-רב לנטת אחרי רבים להטת: לא תהי בתר סגיא לאבאשא. ולא תתמנע מלאלפא מא דבעינך על דינא. בתר סגיא שלים דינא: ודל לא תהדר בריבו: ועל מספנא. לא תרחם בדיניה: ס כ'י תפגע שור איבך או חמרו תעה השב

תשיבנו לו: ארי תערע. תורא דסנאך. או חמריה דטעי. אתבא תתיבניה ליה: ס כ'י תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו:

רס"י

לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו ואני אומר לישבו על אפניו כפשוטו, כף פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על רב לנטת וגוי. ואם ישאל הנדון על אותו המשפט אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקלר יהא תלוי בצואר הרבים: ג לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר דל הוא, אזכנו ואכבדנו: ס כ'י תראה חמור שנאך וגוי. הרי כ'י משמש בלשון דלמא, שהוא מארבע לשונות של-שמושי כ'י וכה פתרונו שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו: וחדלת מעזב לו. בתמיהה: עזב תעזב עמו.

רב, שאין חולקין על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה, שיאמרו את דעתם. לפי דברי רבותינו כף פתרון המקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות לחייב מיתה בשביל דין אחד, שירבו המחויבין על המזכין ולא תענה על הרב לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו בו כן. אחרי רבים להטת ויש רבים שאמה נוטה אחריהם ואימתי בזמן שהן שנים המכריעין במחויבין יותר מן המזכין, וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני אבל היה עמקם לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום, כף הוא נדרש לא תענה על ריב לנטת אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה

תפסיר רס"ג

חטא תנחט מעזה: ו) לא תמנייל חכם מספינד פי כיצומתה: ז) מן פלאם אלבאטל פאבעד. ואלברי ואלזכי לא תקתלהמא. פאני לא אזכי צאלמא: ח) ולא תאכד' אלדשא. פאן אלדשא יעמי עיון אלבצרא ען אלחה. ויזיף אללאקוואל אלעאדלה:

ארי תחזי חמרא דסנאך. רביע תחות טועניה. ותתמנע מלמשקל ליה. משבק תשבוק מא דבלבך עלוהי ותפריק

עמיה: ס   (חעישוי)

לא תטה משפט אבינדך

בריבו: לא תצלי דין מספינדך

בדיניה: מדבר שקר תרחק

ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע:

מפתגמא דשקרא הוי רחיק. ודזכי ודנפק דכי מן דינא לא תקטול

ארי לא אזכי חייבא: וישחד לא תקח כי השחד

יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים: ושוחדא לא תקביל. ארי שוחדא מעור עיני חפימין. ומקלקיל פתגמין תריצין:

רס"י

בבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין לחיבו תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה צדיק הוא שגצטדק בבית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי, יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה: וישחד לא תקח. אפלו לשפוט אמת, וכל שכן בדי להטות הדין, שהרי בדי להטות את הדין נאמר כבר לעיל לא תטה משפט: יעור פקחים. אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטרף דעתו עליו, וישתבח תלמודו, ויכהה מאור עיניו: ויסלף. בתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תריצין. ישרים:

עזיבה זו לשון עזרה, וכן (דנכיס לז לו) עצור ועזוב, וכן (נמסיס ג ס) ויעזבו ירושלם ס עד החומה, מלאוה עפר לעזוב ולסיע את חוץ החומה. כיוצא בו (דנכיס ז יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגוי, שמא תאמר בן, בתמיהה, לא תירא מהם. ומדרשו, כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת פעמים שאתה חדל ופעמים שאתה עזר. הא כיצד, זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או בהמת נכרי ומשאוי ישראל, וחדלת: עזב תעזב עמו. לפרק המשא. מלמשקל ליה, מלטול משאוי ממנו: ואבינדך. לשון אוכה, שהוא מדולדל ותאב לכל טובה: ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מבית דין חיב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרג וזה אף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק

זולק הדקרוק: ה יעור פקחים. בקלות הקו"ף (סו):

תפסיר דס"ג

ט) ולא תצגט ג'ריבא. פאנתם תערפון נפס אלג'ריב. וטאל מא פנתם ג'רבא פי בלד מצר: י) סת סנין תזרע ארצך. ותגמע ג'לתהא: יא) ואסאבעה תסייבהא ותד'רהא. ויאכל מנהא מסאכין קומך. ופאצלהם יאכלה חיואן אלצחרי: יב) סת איאם תצנע צנאיע. ואליום אלסאבע

ט וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים: ולג'ורא לא תעיקון. ואתון ידעתון ית נפשא דג'ורא. ארי ד'ירין הויתון בארעא דמצרים: וישש שנים תזרע את ארצך

ואספת את תבואתה: ושית שנין תזרע ית ארעך. ותכנוש ית עללתה: והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך: ושביעיתא תשמטנה ותרטשנה. וייכלון מספיני עמך. ושארהון. תיכול חית ברא. כן תעביד לכרמך לזיתך: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך

— ט"י —

אביונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית: כן תעשה לכרמך. ותחלת המקרא בשדה הלכן, כמו שאמר למעלה הפנו תזרע את ארצך: יב) וביום השביעי תשבת. אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נוח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית, אמרת אין זה נוח אלא צער:

ט וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הוזקרה תורה על הגר מפני שסורו רע: את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו: יואספת את תבואתה. לשון הכנסה לבית, כמו (דכ"ט כ"ג) ואספתו אל תוך ביתך: יא) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר זמן הבעור. דבר אחר תשמטנה מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה מלובל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אביון למאכל חיה מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף

תפסיר רס"ג

וַיִּנְפֹּשׂ בֶּן־אֲמֹתָיִךְ וְהִגֵּר:
שָׁתָא יוֹמִין תַּעֲבִיד עוֹבְדֶיךָ. וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה תִּנּוּחַ. בְּדִיל דִּינוּחַ. תוֹרֶךְ
וּחֲמֶרְךָ. וַיִּשְׁקוּט בַּר אֲמֹתְךָ וְגִירָא:
וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי
אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ
לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּידֶיךָ: וּבְכָל.

תסבת. לְכִי יִסְתְּרִיחַ תוֹרֶךְ
וּחֲמֵרְךָ. וַיִּקַּר אַבְנֵי אֲמֹתְךָ
וְאֵלֵגְרִיב מְעַד: יג) וְגַמִּיעַ מֵא
קָלַת לְכֶם אַחְפָּצוּ. וְאִסַּם
מַעֲבֹדָאֵת אֲכִיר לֹא תִדְכְּרוּן.
וְלֹא יִסְמַע מִן פֹּאדֶי: יד) תִּלְאֵת
מְרֵאֵר. תִּחַג לִי בְּאַלְסָנָה:
טו) וְחַג אֲלֶפְטִיר אַחְפָּצִיָּה
סְבַעֵהוּ אֵימָם תֵּאֲכַל פְּטִירָא
כְּמֵא אֲמֵרְתְּךָ. פִּי זָקַת שֶׁהָר
אֲלֶפְרִידֶיךָ. לְאַנְדָּ פִיָּה כִּרְגַת
מִן מִצֵּר וְלֹא תַחֲצִירוּ בֵּין

דְּאֲמֵרִית לְכוּן תַּסְתְּמֵרוּן. וְשׁוּם טְעוּת
עִמְמֵיָא לֹא תִדְכְּרוּן. לֹא יִשְׁתַּמַּע עַל
פּוּמְכוּן: ד) שְׁלֹשׁ רַגְלִים תִּחַג לִי בַּשָּׁנָה: תִּלְתָּ זַמְנִין.
תִּיחַגוּן קִדְמֵי בְּשָׁתָא: טו) אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר
שִׁבְעַת יָמִים תֵּאֲכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם
וְלֹא־יֵרְאוּ פָנַי רִיקָם: יז) חָגָא דְּפִטִירָא תִטֵּר. שִׁבְעָא יוֹמִין

— כ"ט —

וְהַזְזָהָר בַּה כְּשׁוֹמֵר אֶת כְּלָן: לֹא יִשְׁמַע.
מִן הַגּוֹי: עַל פִּידֶיךָ. שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוֹת עִם
נְכָרֵי וַיִּשְׁבַּע לָךְ בְּעִבּוּדָה זָרָה שְׁלֹו נְמִצָּאָת
שְׁאֵתָה גוֹרָם שְׁיִזְכֵּר עַל יָדֶיךָ: יז) רַגְלִים.
פְּעָמִים וְכֵן (כַּמְדַּזַּר כַּ כַּ) כִּי הַכִּיתֵנִי זֶה שְׁלֹשׁ
רַגְלִים: טו) חֹדֶשׁ הָאָבִיב. שְׁהַתְּבוּאָה
מִתְּמַלְאָת בּוֹ בְּאֶבִיָּה. לְשׁוֹן אַחַר אָבִיב, לְשׁוֹן
אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשְׁל פְּרוֹת: וְלֹא יֵרְאוּ
פָנַי רִיקָם. כְּשֶׁתְּבֹאוּ לְרֵאוֹת פָּנַי בְּרַגְלִים,
הַבִּיאוּ לִי עוֹלוֹת:

בֶּן אֲמֹתְךָ. בַּעֲבֹד הָעֵרֶל הַכְּתוּב מְדַבֵּר:
וְהִגֵּר. גֵּר תוֹשֵׁב: יג) וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי
אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ. לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה
בְּאִזְהָרָה, שְׁכָל שְׁמִירָה שְׁבַתוֹרָה אִזְהָרָה הִיא
בְּמִקּוּם לֹאוּ: לֹא תִזְכְּרוּ. שְׁלֹא יֵאמֵר לוֹ
שְׁמוֹר לִי בְּצַד עִבּוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית אוֹ
תַעֲמוּד עַמִּי בְּיוֹם עִבּוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית.
דְּבַר אַחַר וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ
וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לְלַמְדֶּךָ
שְׁשִׁקוּלָה עִבּוּדָה זָרָה כְּנִגְדָּ כָּל הַמִּצְוֹת כְּלָן.

תפסיר דס"ג

יְדֵי פֶּאֶרְגָּא: טז) וְחָג אֶלְחֻצְאָד
בְּכוֹר עִמְלֹךְ. אֶלְדֵי תִזְרְעָה פִי
אֶלְצַחְרֵי. וְחָג אֶלְגָּמֵעַ עֲנַד
כִּירוֹג אֶלְסֶנְהָ. וְגַמְעָד אַעֲמֹאֲלֹךְ
מִן אֶלְצַחְרֵי: יז) תִּלְאֲתִי מְרֹאֵר
פִי אֶלְסֶנְהָ. יחְצִיר גְּמִיעַ רְגֵאֲלֹךְ.
בֵּין יְדֵי אֶלְסִייד אֶלְלָה: יח) וְלֹא
תַדְבַּח פֶּסְחֵי עֲלִי כִמִּיר. וְלֹא
תַבְיִית שְׁחוּם חֲגֵי אֶלִי
אֶלְגֵּדָאָה: יט) וְאוֹאִיל בְּכוֹר

תִּיכּוֹל פֶּטִירָא כְּמָא דְפִקִּידְתָּךְ. לְזִמְן
יִרְחָא דְאָבִיבָא. אֲרִי בִיה נִפְקֵתָא
מִמְצָרִים. וְלֹא יִתְחַזּוֹן קִדְמֵי רִיקְנִין:
סז) **וְחָג הַקֶּצִיר בְּכוֹרֵי
מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה
וְחָג הָאֶסֶף בְּעֵצַת הַשָּׂנֶה
בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־
הַשָּׂדֶה:** וְחָגָא דְחֻצְרָא בְּכוֹרֵי עוֹבְדֵךְ.

דְתִזְרַע בְּחֻקְלָא. וְחָגָא דְכִנְשָׂא בְּמִפְקָה דִשְׁתָּא. בְּמִכְנֶשֶׁךְ יֵת עוֹבְדֵךְ מִן
חֻקְלָא: סח) **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ
אֶל־פְּנֵי הָאֲדֹנָי | יְהוָה:** תִּלְתֵּת זְמַנִּין בְּשִׁתָּא. יִתְחַזּוֹן כָּל דְכֻוֹרְךָ.
קִדְם רַבּוֹן עֲלֵמָא יי: סט) **לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמֵץ דָּם־זְבָחִי
וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגֵי עַד־בִּקְרָה:** לָא תִבּוֹס עַל חֲמִיעַ דָּם
פֶּסְחֵי. וְלֹא יִבִּיתוֹן בְּרַ מִמְדַּבְּחָא. תִּרְבִּי נְכִסֵּת חָגָא עַד צִפְרָא:
י) **רֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה:**

— רס"י —

הַזְּכָרִים שְׁבָרָה: יח) לֹא תִזְבַּח עַל חֲמֵץ וּגְוִי.
לֹא תִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר בְּנִיסָן
עַד שֶׁתִּבְעַר הַחֲמֵץ: וְלֹא יִלִּין חֶלֶב חֲגֵי וּגְוִי.
חוּץ לְמִזְבֵּחַ: עַד בִּקְרָה. יְכוּל אֵף עַל הַמְעַרְכָּה
יִפְסַל בְּלִינְהָ. תִּלְמוּד לֹמֵר (ויקרא ו 3) עַל
מוֹקֵדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה: וְלֹא יִלִּין. אִין
לִינְהָ אֵלָא בְּעֵמוּד הַשְּׁחָר שְׁנַאֲמָר עַד בִּקְרָה,
אֲבָל כָּל הַלֵּילָה יְכוּל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הַרְצָפָה
לְמִזְבֵּחַ: יט) **רֵאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ.** אֵף
הַשְּׁבִיעִית חִיבָת בְּבְכוֹרִים. לְכָף נֶאֱמָר אֵף
כָּאן בְּכוֹרֵי אֲדָמְתְךָ. כִּיצַד, אָדָם נִכְנָס לְתוֹךְ

טז) וְחָג הַקֶּצִיר. הוּא חֲג שְׁבוּעוֹת: בְּכוֹרֵי
מַעֲשֵׂיךָ. שְׁהוּא זְמַן הַבָּאָת בְּכוֹרִים, שְׁשִׁיתִי
הַלְחָם הַבָּאִים בְּעֶצְרַת הַיּוֹ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ
לְמִנְחוֹת וְלִהְבִיא בְּכוֹרִים לְמִקְדָּשׁ, שְׁנַאֲמָר
(צמדכ כח כו) וּבַיּוֹם הַבְּכוֹרִים וּגְוִי: וְחָג
הָאֶסֶף. הוּא חֲג הַסְּבוֹת: בְּאֶסְפְּךָ אֶת
מַעֲשֵׂיךָ. שְׁכָל יְמוֹת הַחֲמֵה הַתְּבוּאָה
מִתְנַבֶּשֶׁת בְּשָׂדוֹת וּבְחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֵל
הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים: יז) **שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וּגְוִי.**
לְפִי שְׁהַעֲנִין מְדַבֵּר בְּשִׁבְעִית הַצֶּרֶף לֹמֵר
שְׁלֹא יִסְתְּרֶסוּ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן: כָּל זְכוּרְךָ.

תפסיר רס"ג

אלהיך לא תבשל גדי

בחלב אמו: ריש. בפורי ארעך.

תיתי. לבית מקדשא דיי אלהך. לא

תיכלון בשר בחלב: פ ❀ שבעי בספרי תיטון ❀

הנה אנכי שלח

מלאך לפניך לשמרך

בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: הא

אנא. שלח מלאכא קדמך. למטרך באורחא. ולא עלותך. לאתרא

דאתקניית: פ השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר

בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו:

אסתמר מן קדמוהי. וקביל למימריה לא תסריב לקבליה. ארי לא

ארצך. תאתי בהא אלי בית
אללה רבך. ולא תטבד' לחמא
בלבן: כ) האנא באעת' במלך
בין ידיך. וחפצך פי אלטריק.
ויאתי בך. אלי אלמוצע אלדי
אצלחתה לך: כא) פאחדירה.
ואקבל אמרה ולא תכאלפה.
פאנה לא יצפח גרמכם. ועלי

— רש"י —

שדהו, וראה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי
לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משבעת
המינין האמורין במקרא (דניס ס ח) ארץ
חטה ושעורה וגי: לא תבשל גדי. אף עגל
וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד
ר, ממה שאתה מוצא בכמה מקומות
בתורה שכתוב גדי והוצרך לפרש אחריו
עזים, כגון (בראשית לו יז) אנכי אשלח גדי
עזים, (שם שס כ) את גדי העזים, (שם כז ט) שני
גדיי עזים, ללמדך, שכל מקום שנאמר גדי
סתם, אף עגל וכבש במשמע, ובשלושה
מקומות נכתב בתורה אחד לאסור אכילה,
ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול:
כ הנה אנכי שלח מלאך. כאן נתבשרו
שעתידין לחטוא, ושכינה אומרת להם

(שמוס לג ג) כי לא אעלה בקרבך: אשר
הכנתי. אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו
ומדרשו אל המקום אשר הכינתי כפר
מקומי נפר כנגדו, וזה אחד מן המקראות
שאומרים, שבית המקדש שלמעלה מכון
כנגד בית המקדש שלמטה: כה אל תמר
בו. לשון המראה, כמו (יחזקאל ט יח) אשר
ימרה את פיר: כי לא ישא לפשעכם. אינו
מלמד בפר, שהוא מן הכת שאין חוטאין,
ועוד שהוא שליח ואינו עושה אלא
שליחותו: כי שמי בקרבו. מחבר לראש
המקרא, השמר מפניו כי שמי משתף בו,
ורבותינו אמרו זה מטטרו"ן ששמו בשם רבו.
מטטרו"ן בגימטריא שדי:

וזלק הדקדוק: כ לשמרך בדרך. ככל התיגאן אין במ"ם מאריך והקמץ חטף והשו"א שברי"ש
נח:

יִשְׁבּוֹק לְחֹבִיכוֹן. אָרִי בְשָׂמִי מִיִּמְרִיהֶ:
כב כִּי אִם-שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
 בְּקִלּוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
 אֲדַבֵּר וְאִיבַתִּי אֶת-אִיבֶיךָ
 וְיָצַרְתִּי אֶת-עַרְרֶיךָ: אָרִי אִם
 קִבְּלָא תִקְבִּיל לְמִימְרִיהֶ. וְתַעֲבִיד. כֹּל
 דְּאִמְלִיל. וְאִסְנִי יָת סְנֹאךָ. וְאֶעִיק
 לְדַמְעִיקוֹן לָךְ: **כג** כִּי-יִלְךְ
 מִלְּאֲכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ
 אֶל-הָאֱמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרוֹי
 וְהַכְּנַעֲנִי הַחֹי וְהַיְבוּסִי

תפסיר רס"ג

אן אסמי מעה: כב) פֶּאנְךְ אן
 קבלת אמרה. וְצַנְעַת גְּמִיעַ מֵא
 אַקוּלָה. עֲאֲדִית מְעֲאֲדִיךְ.
 וְצִיֵּאֲרַרְתָּ מִצִּיֵּאֲרִיךְ: כג) וְאֲדִיא
 סֵאֵר מְלִכִי בִין יָדֶיךָ. וְאֲדִכְלֶךָ.
 אֵלִי אֱלֹאֲמֹרִיִן וְאֱלֹחֲתִיִן.
 וְאֱלֹפְרִזִּין וְאֱלֹכְנַעֲנִיִן.
 אֱלֹחִיִן וְאֱלִיבֹסִיִן.
 וְאֶגְחֹדְתֶהֶם: כד) לֹא תִסְגֹּד
 לְמַעֲבֹדֵי־אֱתָנָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵהֶם.
 וְלֹא תַעֲמַל כְּאֲעֻמַּלְהֶם.
 כֹּל הַדְּמָא הַדְּמָא. וְפִסֵּר
 מְדִיאֲבַחְהֶם תִּפְסִירָא:
 כה) וְאֲעֲבֹדוּ אֱלֹהֵי רִבְכֶם.
 וַיִּבְאֲרֶךְ פִּי טַעֲמֶךָ וְשִׂרְאֲבֶךָ.
 וַיִּזַּל אֱלֹאֲמֹרֶיךָ עֲנֶךָ:

וְהַכְּתִידְתִּיו: אָרִי יִהְיֶה מִלְּאֲכִי קְדָמְךָ. וַיַּעֲלֶנְךָ. לֹת אֱמֹרָאִי
 וְחַתָּאִי. וּפְרוֹזָאִי וְכְנַעֲנָאִי. חֹיֵאִי וַיְבוּסָאִי. וְאֲשִׁיצִינוֹן:
כד לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא
 תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַס תְּהַרְסֵם וְשִׁבֵּר
 תִּשְׁבֵּר מִצְבֹּתֵיהֶם: לֹא תִסְגֹּד לְטַעֲוֹתֵהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנִין. וְלֹא
 תַעֲבִיד כְּעֹבְדֵי־הוֹן. אָרִי פִגְרָא תִפְגְּרִנוֹן. וְתִבְרָא תִתְבַּר קַמְתֵּהוֹן:
כה וְעַבְדֹתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת-
 לַחֲמֶךָ וְאֶת-מִימֶיךָ וְהִסַּרְתִּי מִחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ:

— רס"י —

כב וְיָצַרְתִּי. כְּתִרְגוּמוֹ וְאֶעִיק: כד הָרַס
 תְּהַרְסֵם. לְאוֹתָם אֱלֹהוֹת: מִצְבֹּתֵיהֶם.
 אֲבָנִים שָׂהֶם מִצִּיבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת
 לָהֶם:

תפסיר רס"ג

כו) לא תכון מתפל ועאקר פי בלדך. ואחצא איאמך אכמלהא: כז) ואבעת' בהיבתי בין ידיך. ואהים גמיע אלקום. אלדיו תציר אליהם. ואגעל אעדאך. בין ידיך מדברין: כח) ואבעת' באלעאהה בין ידיך. פתטרד אלחיון. ואלכנעאנין. ואלחתיין מן בין ידיך:

ותפלחון. קדם יי אלהכון. ויברך ית מיכלך וית משתיך. ואעדי מרעין בישין מבינך: **ס (שביעי) כו לא תהיה משפלה ועקרה בארעך את-מספר ימך אמלא:** לא תהי. תכלא ועקרא בארעך. ית מנין יומך אשלים: **כו את-אימתי**

אשלח לפניך והמתי את-כל-העם אשר תבא בהם ונתתי את-כל-איביך אליך ערף: ית אימתי אשלח קדמך. ואשגיש ית כל עמא. דאת אתי לאגחא בהון קרב. ואמסר ית כל בעלי דבבך. קדמך מחורי קדל: **כח ושלחתי את-הצרעה לפניך וגרשה את-החוי את-הפנעני ואת-החתי מלפניך:**

— רס"י —

שלה בפת"ח, ולא מ"ם שלו מדגשת, ולא נקודה מלאפום, אלא והמתי, כגון (זמל' יד טו) והמתה את העם הזה, והתי'ו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תוי"ן, האחת גשרשת, לפי שאין מיתה בלא ת"ו, והאחרת משמשות, כמו אמרתי, חטאתי עשיתי, וכן ונתתי, התי'ו מדגשת, שהיא באה במקום שתים, לפי שהיה צריך שלש תוי"ן, שתים ליסוד, כמו (יכושע י יב) ביום תת ה', (קכלט ג יג) מתת אלהים היא, והשלישית לשמוש: **ערף.** שניסו מפניך ויהפכו לך ערפם: **כח הצרעה.** מן שרץ העוף והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים, והצרעה לא עברה את הירדן, והחתי והפנעני הם ארץ סיוון ועוג, לפיכך מכל

כו לא תהיה משפלה. אם תעשה רצוני: **משפלה.** מפלת נפלים או קוברת את בניה, קרויה משפלה: **כו והמתי.** כמו והממתי ותרגומו ואשגש. וכן כל תבה שפעל שלה בכפל האות האחרונה, כשתהפוך לדבר בלשון פעלתה, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום, כגון והמותי, מגזרת (ישעיכ כח) והמם גלגל עגלתו, (קכלט ז ט) וסבותי, מגזרת (שמו"א ז טו) וסבב בית אל, (סכליס קטז ו) דלותי, מגזרת (ישעיכ יט ו) דללו וחרבו, (שס מט טז) על כפיים חקותיה, מגזרת (שופטיס כ טו) חקקי לב, (שמו"א יב ג) את מי רצותי, מגזרת (איזכ כ יט) רצץ עזב דלים. והמתרגם והמותי ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היה, אין ה"א

תפסיר רס"ג

(כט) לא אטרדהם מן בין ידיך
 פי סנה ואחדה. כלא יציר
 אלבלד וחשא. ויכתיר עליך
 חיואן אלצתרא: (ל) לכן קלילא
 קלילא. אטרדהם מן בין ידיך.
 אלי אן תנמו. ותחוז אלבלד:
 (לא) ואגעל תכמד. מן בחר
 אלקלזם אלי בחר פלסטין. ומן
 אלבר אלי אלפראת. באן
 אסלם פי אידיכם סכאן אלבלד.
 ותטרדהם מן בין ידיך:
 (לב) לא תעחד מעהם.
 ומע מעבודאתהם עהדא:

ואשלח ית ערעיתא קדמד. ותתריך. ית
 חואי ית פנענאי. וית חתאי מן קדמד:
 כט לא אגרשנו מפניך
 בשנה אחת פן-תהיה
 הארץ שממה ורבה עליך
 חית השדה: לא אתריכנון. מן
 קדמד בשתא חדא. דלמא תהי ארעא
 צדיא. ותסגי עלך חית ברא: ל מעט
 מעט אגרשנו מפניך עד
 אשר תפרה ונחלת את-

הארץ: זעיר זעיר. אתריכנון מן קדמד. עד דתסגי. ותחסין ית
 ארעא: לא ושתי את-גבלך מים-סוף ועד-ים
 פלשתים וממדבר עד-הנהר פי | אתן
 בידכם את ישב הארץ וגרשתמו מפניך:
 ואשוי ית תחומך. מימא דסוף ועד ימא דפלשתאי. וממדברא
 עד פרת. ארי אמסר בידכון. ית יתבי ארעא. ותתריכנון
 מן קדמד: לב לא-תכרת להם ולאליהם ברית:

— רס"י —

ורבה עליך. ותרבה עליך: לעד אשר
 תפרה. תרבה לשון פרי, כמו פרו ורבו:
 לא ושתני. לשון השתה, והת"ו מדגשת מפני
 שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא ת"ו,
 והאחת לשמוש: עד הנהר. פרת:
 וגרשתמו. ותגרשם:

שבע אמות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי
 אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה,
 שנו רבותינו במסכת סוטה (סוטה לו 6) על
 שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:
 כט שממה. ריקנית מבני אדם, לפי שאתם
 מעט ואין בכם פדי למלאות אותה:

תפסיר רס"ג

לֹא תִגְזֹר לְהוֹן, וּלְטַעֲוֹתֶהוּן קִיָּם: לֹא
 יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן-יַחֲטִיאוּ
 אֶתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֶת-
 אֱלֹהֵיהֶם כִּי-יְהִיֶה לְךָ
 לְמוֹקֵשׁ: לֹא יִתְּבוֹן בְּאַרְעֶךָ. דְּלִמָּא
 יַחֲיִיבוּן יְתָךְ קַדְמִי. אֲרִי תִפְלַח יְת
 טַעֲוֹתֶהוּן, אֲרִי יְהוֹן לְךָ לְתַקְלָא: פ
 כֹּד * וְאֶל-מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶיָהּ

לג) ולא יקימון פי בלדך. ללא
 יכ'טונך לי. באן תעבד
 מעבודאתהם. פ'כוננו לך והקא:
 כד א) ת'ם קאל למוסי' אצעד
 אלי' אללה. אנת והרון נדב
 ואביהוא. וסבעין מן שיוך' בני
 אסראיל. ואסגדו מן בעיד:
 ב) ויתקד'ם מוסי' וחדה אלי'
 אללה. והם לא יתקד'מון.
 ואלקום. לא יצעדו מעה:
 ג) פגא מוסי'. וק'ן עלי' אלקום
 גמיע כלאם אללה. וגמיע

אֶל-יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרַחֵק: וּלְמֹשֶׁה אָמַר
 סָק לְקֹדֶם יי. אֵת וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא. וְשִׁבְעִין מִסְּבֵי יִשְׂרָאֵל, וְתִסְגְּדוּן
 מֵרַחֵק: ב וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֶל-יְהוָה וְהֵם לֹא
 יִגָּשׁוּ וְהָעַם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: וְיִתְקַרֵּב מֹשֶׁה בְּלַחֲדוּדֵי לְקֹדֶם
 יי. וְאֲנֹן לֹא יִתְקַרְבוּן. וְעַמָּא, לֹא יִסְקוּן עִמִּיה: ג וַיָּבֵא מֹשֶׁה
 וַיְסַפֵּר לְעַם אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל-

— רס"י —

נאמרה קדם עשרת הדברות, ובארבעה
 בסיון נאמר לו עלה: ד ונגש משה לבדו.
 אל הערפל: ג ויבא משה ויספר לעם. בו
 ביום: את כל דברי ה'. מצות פרישה
 והגבלה: ואת כל המשפטים. שבע מצות
 שצצטוו בני נח. ושבת וכבוד אב ואם ופירה
 אדמה ודינין שנתנו להם במרה:

לג כי תעבד, כי יהיה לך למקש. הרי
 אלו כי משמשין במקום אשר, וכן בכמה
 מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מארבע
 לשונות שהפי משמש. וגם מצינו בהרבה
 מקומות אם משמש בלשון אשר, כמו (ויקרא
 ז יד) ואם תקריב מנחת בכורים, שהיא חובה:
 כד 6 ואל משה אמר עלה. פרשה זו

וזלק הדקדוק: * אתה ואהרן. תיבת אתה בפשטא בכל התיגאן לא במהופך:

תפסיר רס"ג

אלאחכאם. פאגאבה גמיע
אלקום. בצות ואחד וקאלו.
גמיע אלפלאם. אלד'י אמר
אללה נצנעה: ד) פכתב מוסי
גמיע פלאם אללה. ואדלג
באלג'דאה ובנא מד'בח פי
תחת אלגבל. ואתני עשר דפה.
באזא אתני עשר אסבאט
אסראיל: ה) ופעת' בפור בני
אסראיל. וקרבו צואעדא.
וד'בח' ד'באית סלאמה. ללה
מן אלבקר: ו) פאכ'ד' מוסי
בעז' אלדם. וגעלה פי אגאגין

הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־
הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יְהוָה נַעֲשֶׂה: וְאַתָּה מֹשֶׁה.
וְאַשְׁתַּעֵי לְעַמָּא ית כָּל פְּתַגְמֵי־דֵיִי. וְיִת
כָּל דִּינֵי־א. וְאַתִּיב כָּל עַמָּא. קְלָא חַד
וְאָמְרוּ. כָּל פְּתַגְמֵי־א. דְּמַלִּיל יי נַעֲבִיד:
וְיִכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת
כָּל־דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם
בַּבֶּקֶר וַיְבִן מִזְבֵּחַ תַּחַת

הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים עָשָׂר שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל: וְכָתַב מֹשֶׁה. ית כָּל פְּתַגְמֵי־דֵיִי. וְאַקְדִּים בְּצַפְרָא. וּבְנָא
מִדְּבַחָא בְּשַׁפּוּלֵי טוּרָא. וְתַרְתָּא עֲשִׂרֵי קָמָא. לְתַרֵי עָשָׂר שְׁבִטֵי־א
דִּי־יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: וּשְׁלַח.
ית בְּכוֹרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַסִּיקוּ עֲלוֹן. וְנִפְּיִסוּ. נְכֹסֶת קוּדְשֵׁי־קָדֶם יי
תוֹרִין: וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאַגְנֹת וַחֲצִי

— רס"י —

ד וְיִכְתֹּב מֹשֶׁה. מְבָרָאשִׁית וְעַד מִתֵּן תוֹרָה, וְכָתַב מִצּוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמֶרְה: וַיִּשְׁכַּם בַּבֶּקֶר. בְּחַמְשָׁה בְּסִינּוֹן: כ אֶת נְעָרֵי. הַבְּכוֹרוֹת: וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם. מִי חֲלֶקוּ, מִלְּאָף בָּא וְחֲלֶקוּ: בְּאַגְנֹת. שְׁנֵי אַגְנֹת אֶחָד

זֶלֶק הַדְּמָדִיק: וַיִּשֶׂם בְּאַגְנֹת. הַבִּי"ת בַּמֶּאֲרִיךְ:

שמו רמור (ג) כל-הדברים. המנהג המפורסם להטעים ה"א.

תפסיר רס"ג

וְדַפְנָה וּבִאקִיָּה וּרְשָׁה עָלַי
אֶל־מִדְּבַח: ז) וְאֶכִּיד׃ כְּתָאב
אֶלְעֵה־ד. וְקִרְאָה עָלַי אֱלֹקִים.
וְקָאֵלֵךְ גְּמִיעַ מֵא אֱמֵר אֱלֹלָה
נִקְבְּלָה וְנִצְנַעַה: ח) וְאֶכִּיד׃
מוֹסִי מִן אֱלֹדִים. וְרְשָׁה עָלַי
אֱלֹקִים. וְקָאֵל. הִדִּיא דִּם
אֶלְעֵה־ד אֱלֹדִי עֵה־דָה אֱלֹלָה
מַעֲכָם. עָלַי גְּמִיעַ הִדִּיא
אֶל־אֲחַכְּאָם: ט) תִּים צַעֲד מוֹסִי
וְהָרוֹן. נִדָב וְאֲבִיהוּא. וְסַבְעִין
מִן שִׁיּוּד׃ בְּנֵי אִסְרָאֵל:
י) פְּנִצְרוּ נוֹר אֱלֹאָה אִסְרָאֵל.
וְמִן דִּוְנָה. כְּצַנְעָה בְּיֶאֱזִין׃

הַדִּים זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְנָסִיב
מִשֶּׁה פְּלָגוֹת דָּמָא. וְשׁוּי בְּמִזְרְקֵיָא.
וּפְלָגוֹת דָּמָא. זָרַק עַל מִדְּבַחָא: ז) וַיִּקַּח
סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי
הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:
וְנָסִיב סֵפֶרָא דְקִימָא. וְקִרְאָה קְדָם עֲמָא.
וְאָמְרוּ. כָּל דְּמַלִּיל יֵי נַעֲבִיד וְנִקְבִּיל:
ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדִּים
וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
דָּם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְנָסִיב מִשֶּׁה יָת דָּמָא. וְזָרַק עַל
מִדְּבַחָא לְכַפָּרָא עַל עֲמָא. וְאָמַר. הָא דָּם קִימָא דְגִזֹּר יֵי עִמָּכֹן.
עַל כָּל פְּתַגְמֵיָא הָאֵלִיין: ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן נָדָב
וְאָבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְסָלִיק מִשֶּׁה וְאֶהְרֹן.
נָדָב וְאָבִיהוּא. וְשִׁבְעִין מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל: ז) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלֵיו כְּמַעֲשֶׂה לְבִנְת הַסְּפִיר

— כס"י —

לְנָדָב וְאָבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן.
 וְלִזְקֵנִים עַד, (כמזכר י"א 6) וַיְהִי הָעָם
 כְּמִתְאוֹנְנִים וְגַי וְתַבְעֵר בָּם אֵשׁ ה' וְתֹאכַל
 בְּקִצְצָה הַמִּחְנֶה, בְּקִצְצִינִים שְׁבַמְחֶה: כְּמַעֲשֶׂה
 לְבִנְת הַסְּפִיר. הִיא הַיְתָה לְפָנָיו בְּשַׁעַת
 הַשְּׁעָבוּד לְזָכוֹר צִרְתָּן שְׁלֵי־יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיוּ

ז סֵפֶר הַבְּרִית. מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מִתֵּן תּוֹרָה
 וּמִצְוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּמִרְה: ס וַיִּזְרַק. עַנְיָן הַזֶּה,
 וְתַרְגוּמוֹ וְזָרַק עַל מִדְּבַחָא לְכַפָּרָא עַל עֲמָא:
 י וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. נִסְתַּכְלוּ וְהִצִּיצוּ
 וְנִתְחַיְבוּ מִיְתָה, אֵלֵא שְׁלֵא רְצָה הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא לְעַרְבֵב שְׂמַחַת הַתּוֹרָה, וְהִמְתִּין

תפסיר דס"ג

אלמדיא ופד'את אלסמא פי אלנקא: יא) ועלי נקבא בני אסראיל. לם יבעת' אפתה. פנצ'רו נור אללה ועאשו. ואכלו ושרבו: יב) פקאל אללה למוסי'. אצעד אליי אלי אלגבל וקם ת'ם. אעטיד לוחי אלגוהר. ואלשראיע ואלוצא'יא. אלד'י פתבתהא לאדלקם בהא: יג) פקאם מוסי' ויהושע

וּבְעֵצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר: וַחֲזוּ.
 ית יקר אלהא ד'שראל. ותחות פורסי יקריה. בעובד אבן טבא. וכמחוי שמ'יא לברירו: **וְאֵל-אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:** ולרבבני בני ישראל. לא הוה נוקא. וחזו ית יקרא די'י. והו חדן

בְּקוֹרְבָנֵיהוֹן דְּאֵתְקַבְּלוּ בְּאֵלוֹ אֲכָלִין וְשָׁתַן: ס **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֲרָה וְהִיָּה-שֵׁם וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם: וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה. סַק לְקַדְמִי. לְטוֹרָא וְהוּי תַמּוֹן. וְאֶתִּין לְךָ ית לוחי אבנא. ואוריתא ותפקידתא. דכתבת לאלופיהון: **וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל****

— כ"ט —

ויאצל מן הרוח, (יחזקאל מא ט) שש אמות אצילה: יב) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. ארבעים יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן, ורבנו סעדיה פרש באזהרות שיסד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו: יג) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו שליהושע כאן. ואומר אני, שהיה

משעבדים במעשה לבנים: ובעצם השמים לטהר. משונגאלו היה אור וחדוה לפניו: ובעצם. כתרגומו, לשון מראה: לטהר. לשון ברור וצלול: יא) ואל אצילי. הם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו. מפלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה, כף מדרש תנחומא. ואונקלוס לא תרגם בן. אצילי לשון גדולים, כמו (ישעי' מא ט) ומאציליה קראתיך, (צמדזר יא כב)

וזלק הדקדוק: יב) והיה שם. להרד"ק הה"א בשוא וסגול. עיין בחלק הדקדוק (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

מֹשֶׁה אֶל-הַר הָאֱלֹהִים: וְקָם
מֹשֶׁה. וַיְהוֹשֶׁעַ מִשׁוּמֵ שְׁנֵיָהּ, וּסְלִיק מֹשֶׁה
לְטוֹרָא דְאֵתְגְלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִיִּי:
וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-
לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נִשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהֵנָּה אֶהְרֵן וְחֹר
עִמָּכֶם מִי-בְעַל דְּבָרִים יִגְשׁ

כ'אדמוה. וצעד מוסי' אלי' גבל
אללה: יד) וקאל לאלשיודי
אגלסו לנא הקנא. אלי' אן
נרגע אליכם. והודי הרון וחור
מעכם. מן כאן לה אמר תקדם
אליהם: טו) פצעד מוסי' אלי'
אלגבל. פג'טא אלג'מאם
אלגבל: טז) וספן נור אללה
עלי' גבל סיני. וג'טאה

אֵלֵהֶם: וּלְסַבֵּיא אָמַר אֹרִיכוּ לָנָא הָכָא. עַד דְּנִתּוּב לְוֹתְכוּן.
וְהָא אֶהְרֵן וְחֹר עִמָּכוּן. מִן דְּאִית לִיה דִּינָא יִתְקַרַב לְקַדְמֵיהוּן:

★ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הַהַר וַיְכַסּוּ הָעַנָּן אֶת-הָהָר:

וּסְלִיק מֹשֶׁה לְטוֹרָא. וְחָפָא עֲנָנָא יַת טוֹרָא: **מַפְטִיר** טז וַיִּשְׁכַּן
כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הַר סִינִי וַיְכַסֶּהוּ הָעַנָּן שְׁשַׁת
יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
הָעַנָּן: וַיִּשְׂרָא יִקְרָא דִי עַל טוֹרָא דְסִינִי. וְחָפָהּ עֲנָנָא שְׁתָּא יוֹמִין.

— רש"י —

כלב את אפרת ותלד לו את חור (דברי הימים
א' 3 יט). אפרת זו מרים, כדאיתא בסוטה
(יא 6): **מי בעל דברים**. מי שיש לו דין:
טו **ויכסהו הענן**. רבותינו חולקין בדבר. יש
מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש
עד עצרת יום מתן תורה: **ויכסהו הענן**.
להר: **ויקרא אל משה ביום השביעי**.
לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל
עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה,
ויש אומרים ויכסהו הענן למשה ששה ימים
לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת

התלמיד מלנה לרב עד מקום הגבלת תחומי
ההר, שאינו ראוי לילך משם והלאה, ומשם
ויעל משה לבדו אל הר האלהים, ויהושע
נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום,
שכן מצינו, כשירד משה (לקמן לז יז) וישמע
יהושע את קול העם ברעה, למדנו שלא
היה יהושע עמהם: **יד ואל הזקנים אמר**.
בצאתו מן המחנה: **שבו לנו בזה**. והתעכבו
כאן עם שאר העם במחנה להיות נכונים
לשפוט לכל איש ריבו: **חור**. בנה של-מרים
היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר ויקח לו

תפסיד רס"ג

אלג'מאם סת איאם. ודעא
במוסי. פי אליום אלסאבע מן
וסט אלג'מאם: יז) ופאן רוניא
(קרי: רואניא) נור אללה. כנאר
אפאלה פי ראס אלגבל.
בחצ'רה' בני אסראיל: יח) אד'
דכיל מוס' פי וסט אלג'מאם.
למא צעד אלי' אלגבל. אקאם
פיה ארבעין יום. וארבעין
לילה:

וקרא למשה ביוםא שביעאה מגו עננא:
וּמְרֵאֵה כְבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ
אֲכָלַת בְּרֹאשׁ הַהָר לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְחִיזוּ יִקְרָא דִּיִּי.
כְּאִישָׁא אֲכָלָא בְּרִישׁ טוּרָא. לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה:
וַעַל מֹשֶׁה. בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלִיק לְטוּרָא. וְהוּהוּ מֹשֶׁה בְּטוּרָא. אַרְבַּעִין יָמִין:

וּמְרֵאֵה כְבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ
אֲכָלַת בְּרֹאשׁ הַהָר לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ
הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי
מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבַּעִים יוֹם וְאַרְבַּעִים לַיְלָה:
וַעַל מֹשֶׁה. בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלִיק לְטוּרָא. וְהוּהוּ מֹשֶׁה בְּטוּרָא. אַרְבַּעִין יָמִין:

וארבעין לילון: פ פ פ

Qizh פיסוקים סימן עזיאל

— רש"י —

ארבעים יום שעלה משה לקבל הלוחות. כמין עשן הוא. ועשה לו הקדוש ברוך הוא
ולמדוהו, שכל הנכנס למחנה שכונה טעון למושה שביל [י"א: חפה] בתוכו:
פרישה ששה ימים: ים בתוך הענן. ענן זה חסלת פרשת משפטים

ברכה ראשונה שקודם ההפטרות

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בְּנַבִּיאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדַבְרֵיהֶם, הַנְּאֻמִּים בְּאֵמֶת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה,
בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ. וּבְנַבִּיאֵי, הָאֵמֶת וְהַצְדִּיק: (אמן)

הפטרות דואלה המשפטים

בירמיה סימן ל"ד

וְהַדְּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרַי פָּרַח
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר

בִּירוּשָׁלַם לְקַרְא לָהֶם דְּרוּר: פִּתְגָם נְבוּאָה. דְּהוּה עִם יִרְמְיָהּ, מִן
 קָדָם יי. בְּתֵר. דְּגִזְר מַלְכָּא צְדֻקְיָהּ, קִים. עִם כָּל עַמָּא, דְּבִירְשָׁלַם, לְמַקְרִי
 לְהוּן, חִירו: ב לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שְׁפַחְתּוֹ
 הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבַד-בָּם בִּיהוּדִי
 אֲחִיהוּ אִישׁ: לְשַׁלְחָא. גְּבַר יֵת עֲבַדְיָהּ. וּגְבַר יֵת אֲמַתִּיָּהּ. בַּר יִשְׂרָאֵל
 וּבֵת יִשְׂרָאֵל, בְּנֵי חוּרִין. בְּדִיל דְּלֹא יִפְלַחוּן, בְּהוּן. גְּבַר בְּאַחוּהִי, יְהוּדָאָה:
 וַיִּשְׁמְעוּ כָּל-הַשָּׂרִים וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּבִרְיֹת
 לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שְׁפַחְתּוֹ חֲפְשִׁים
 לְבִלְתִּי עֲבַד-בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלַחוּ: וַיִּשְׁמְעוּ כָּל רַבְרַבֵּי־אֵי
 וְכָל עַמָּא, דְּעָלוּ בְּקִימָא. לְשַׁלְחָא. גְּבַר יֵת עֲבַדְיָהּ. וּגְבַר יֵת אֲמַתִּיָּהּ, בְּנֵי
 חוּרִין. בְּדִיל דְּלֹא יִפְלַחוּן בְּהוּן, עוֹד. וְקַבִּילוּ, וְשַׁלְחוּ: ד וַיִּשְׁוּבוּ
 אַחֲרֵי-כֵן וַיִּשְׁיבוּ אֶת-הָעֲבָדִים וְאֶת-הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר
 שָׁלְחוּ חֲפְשִׁים (כ' וּכְבִישׁוּם) וַיִּכְבְּשׁוּם לְעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת:
 וְתַבּוּ, בְּתֵר כֵּן. וְאֲתִיבּוּ. יֵת עֲבַדְיָא, וְיֵת אֲמַתָּא. דְּפִטְרוּ, בְּנֵי חוּרִין.
 וּכְבִישׁוּנוּן, לְעַבְדִּין וּלְאֲמָהֶן: ה וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ
 מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: וְהוּה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קָדָם יי, עִם יִרְמְיָהּ. מִן
 קָדָם יי, לְמִימְר: ו פֶּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כָרַתִּי
 בְּרִית אֶת-אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצֵאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: כְּדָן אָמַר יי, אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל. אֲנָא. גְּזִרִית
 קִים, עִם אֲבָהֶתְכוֹן. בְּיוֹמָא דְּאַפִּיקִית יְתְהוּן, מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם. מִבֵּית
 עֲבָדוֹתָא, לְמִימְר: ד מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת-אָחִיו
 הָעֵבְרִי אֲשֶׁר יִמְכַר לָךְ וְעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשַׁלַּחְתּוֹ חֲפְשִׁי
 מֵעַמְּךָ וְלֹא-שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת-אָזְנָם:
 מִסּוּף שֶׁבַע שָׁנִין. תִּשְׁלַחוּן. גְּבַר יֵת אַחוּהִי בַר יִשְׂרָאֵל, דְּיִזְדַּבֵּן לָךְ.

זולק הדקדוק: תִּשְׁלַחוּ. תי"ו געני גם בירושלמיים:

ויפּלחנך, שית שנין. ותפטרניה בר חורין, מעמד. ולא קבילו אבהתכון,
 למימרי. ולא ארפנו, ית אדנהון: ה ותשבּו אתם היום ותעשו
 את הישר בעיני לקרא דרור איש לרעהו ותכרתו
 ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו: ותבתון אתון,
 יומא דין. ועבדתון, ית דכשר קדמי. למקרי חירו, גבר לחבריה. וגזרתון
 קים, קדמי. בביתא. דאתקרי שמי, עלוהי: ט ותשבּו ותחלו
 את שמי ותשבּו איש את עבדו ואיש את שפחתו
 אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות
 לכם לעבדים ולשפחות: ותבתון, ואחילתון ית שמי. ואתיבתון.
 גבר ית עבדיה, וגבר ית אמתיה. דפטרותון בני חורין, לנפשהון. וכבשתון
 יתהון. למהוי לכון. לעבדין, ולאמהן: ז לכן כה אמר יהוה אתם
 לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו
 הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל החרב אל הדבר
 ואל הרעב ונתתי אתכם (כ' לזעה) לזעה לכל ממלכות
 הארץ: בכין, כדנן אמר יי. אתון, לא קבילתון למימרי. למקרי חירו.
 גבר לאחיה, וגבר לחבריה. האנא מכלי לכון חירו, אמר יי. מן חרפא,
 מן מותא ומן פפנא. ואתין יתכון, לזעה. לכל, מלכות ארעא:
 ונתתי את האנשים העברים את ברתי אשר לא
 הקימו את דברי הברית אשר כרתו לפני העגל אשר
 כרתו לשנים ויעברו בין בתריו: ואתין ית גבריא. דעברו, על
 קימי. דלא קיימו, ית פתגמי קימא. דגזרו, קדמי. עגלא, דפסקו לתרין.
 ועברו, בין פלגוהי: יב שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים
 והכהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל: רברבי
 יהודה, ורברבי ירושלם. רברביא, וכהניא. וכל, עמא דארעא. דעברו.
 בין, פלגי עגלא: יג ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי

נַפְשָׁם וְהִיתָה נְבֻלָתָם לְמֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת
 הָאָרֶץ: וְאָמְסָר יְתָהוֹן, בְּיַד בַּעֲלֵי דְבַבְיָהוֹן. וּבִיד, דְּבַעֲזָן לְמַקְטִלְהוֹן.
 וְתֵהִי נְבִילַתְהוֹן, מְשַׁגְּרָא לְמִיכַל. לְעוֹפֵא דְשַׁמְיָא, וּלְבַעֲרָא דְאַרְעָא:
 וְאֶת־צְדָקְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׁרְיָו אֶתְּנֵן בְּיַד
 אֲיָבִיָּהֶם וּבִיד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבִיד חֵיל מֶלֶךְ בְּכָל הָעֲלִים
 מֵעֲלֵיכֶם: וְיָת צְדָקְיָה מֶלֶךְ שְׁבֻטָא דְבֵית יְהוּדָה, וְיָת רַבְרַבְנוּהִי. אָמְסָר,
 בְּיַד בַּעֲלֵי דְבַבְיָהוֹן. וּבִיד, דְּבַעֲזָן לְמַקְטִלְהוֹן. וּבִיד. מְשַׁרְיָת, מֶלֶכָא דְבַבְלָא.
 דְּאַסְתִּילְקָא, מְנַכּוֹן: טו הַנְּגִי מְצוּהָ נְאֻם־יְהוָה וְהַשְּׁבֹתִים אֶל־
 הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפּוּהָ בָאֵשׁ וְאֶת־
 עָרֵי יְהוּדָה אֶתְּנֵן שְׁמֵמָה מֵאִין יֹשֵׁב: הָאֲנָא מְפַקִּיד, אָמַר יי.
 וְאַתְיַבְנוּן. עַל קַרְתָּא הָדָא, וַיִּגִּיחוּן קֶרְבָּא עֲלֶיהָ. וַיִּכְבְּשׁוּהָ, וַיִּקְדְּנָהּ בְּנוֹרָא.
 וְיָת קְרוּיָא דְבֵית יְהוּדָה. אֶתְּיֵן לְצָדוּ, מִבְּלֵי יְתִיב: טז הַדְּבָר אֲשֶׁר־
 הָיָה אֶל־יְרֻמִּיָּהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּיָמָיו יְהוֹקִים בֵּין־יְאֻשִׁיָּהוּ
 מֶלֶךְ יְהוּדָה לְאָמַר: פְּתַגְּם נְבוּאָה. דְּהוּהוּ עִם יְרֻמִּיָּה, מִן קָדָם יי.
 בְּיוֹמָי, יְהוֹקִים בֵּר יְאֻשִׁיָּה. מֶלֶךְ שְׁבֻטָא דְבֵית יְהוּדָה, לְמִימְרֵי: יז הָלוֹךְ
 אֶל־בֵּית הַרְכָּבִים וּדְבַרְתָּ אוֹתָם וְהִבְאוֹתָם בֵּית יְהוָה
 אֶל־אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יין: אִיזִיל, לוֹת בְּנֵי בֵית
 רַכָּב. וְתַמְלִיל עַמְהוֹן. וְתַעֲלִינוּן, לְבֵית מַקְדָּשָׁא דִּי. לְחַדָּא, מִן לְשַׁכְתָּא.
 וְתַשְׁקִי יְתָהוֹן, חַמְרָא: יח וְאָקַח אֶת־יְאֻזָּנִיָּה בֵּין־יְרֻמִּיָּהוּ
 בֵּין־חֲבַצְנִיָּה וְאֶת־אָחִיו וְאֶת־כָּל־בְּנָיו וְאֶת־כָּל־בֵּית
 הַרְכָּבִים: וּדְבַרְיָת. יָת יְאֻזָּנִיָּה בֵּר יְרֻמִּיָּה, בֵּר חֲבַצְנִיָּה. וְיָת אָחוּהִי, וְיָת
 כָּל בְּנוֹהִי. וְיָת, כָּל בְּנֵי בֵית רַכָּב: יט וְאָבָא אֶתְּם בֵּית יְהוָה אֶל־
 לְשַׁכְתֵּי בְּנֵי חֲנָן בֵּין־יְגַדְלִיָּהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֶצֶּל
 לְשַׁכְתֵּי הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמְעַל לְלְשַׁכְתֵּי מַעֲשִׂיָּהוּ בֵּין־שְׁלָם

שֹׁמֵר הַסֶּף: וְאֵעִילִית יְתֵהוֹן, לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי. לְלִשְׁכַּת. בְּנֵי. חָנָן בַּר
 יְגִדְלָה, נְבִיא דִּי. דְּבִסְטָר, לְשַׁכְּת רַבְרַבִּיא. דְּמַעַל. לְלִשְׁכַּת. מַעֲשִׂיהָ בַר
 שְׁלוֹם, אִמְרַפְלָא: כ וְאַתָּן לְפָנַי | בְּנֵי בֵית הַרְכָּבִים גְּבַעִים
 מְלֵאִים יַיִן וְכֶסֶת וְאָמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ-יַיִן: וַיְהִי בֵית. קָדָם, בְּנֵי
 בֵית רֶכֶב. פְּלִידִין. מֶלֶן חֲמָרָא, וְכֶסֶן. וְאִמְרִית לְהוֹן, שְׁתו חֲמָרָא:
 כז וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה-יַיִן כִּי יוֹנְדָב בֶּן-רֶכֶב אָבִינוּ צוּהָ
 עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתוּ-יַיִן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד-עוֹלָם:
 וְאָמְרוּ, לֹא נִשְׁתִּי חֲמָרָא. אָרִי יוֹנְדָב בַּר רֶכֶב, אָבוּנָא. פְּקִיד עַלְנָא,
 לְמִימְרָא. לֹא תִשְׁתוּן חֲמָרָא. אַתוּן וּבְנֵיכוֹן, עַד עַלְמָא: כח וּבֵית לֹא-
 תִבְנוּ וְזָרַע לֹא-תִזְרְעוּ וְכֶרֶם לֹא-תִטְעוּ וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם
 כִּי בְּאַהֲלִים תִּשְׁבּוּ כָּל-יְמֵיכֶם לְמַעַן תַּחֲיוּ יָמִים רַבִּים
 עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: וּבֵיתָא לֹא תִבְנוּן.
 וְזָרַע לֹא תִזְרְעוּן, וְכֶרֶם לֹא תִטְעוּן. וְלֹא יִהְיֶה, לְכוּן. אָרִי. בְּמִשְׁכְּנֵי
 תַּתְּבוּן, כָּל יוֹמֵיכוֹן. בְּדִיל דְּתַתְּקִימוּן. יוֹמִין סְגִיאִין, עַל אִפִּי אַרְעָא.
 דְּאַתוּן, דִּירִין תַּמָּן: כט וְנִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנְדָב בֶּן-רֶכֶב אָבִינוּ
 לְכֹל אֲשֶׁר צִוְּנוּ לְבַלְתִּי שְׁתוּת-יַיִן כָּל-יְמֵינוּ אֲנַחְנוּ נְשִׂינוּ
 בְּנֵינוּ וּבְנֵיתֵינוּ: וְקַבִּילְנָא. לְמִימְרָא יְהוֹנְדָב בַּר רֶכֶב, אָבוּנָא. לְכֹל,
 דְּפַקְדְנָא. בְּדִיל דְּלֹא לְמִשְׁתִּי חֲמָרָא, כָּל יוֹמְנָא. אֲנַחְנָא נִשְׁנָא. בְּנָנָא,
 וּבְנֵיתָנָא: ד וּלְבַלְתִּי בְּנוֹת בְּתָרִים לְשַׁבְּתָנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה
 וְזָרַע לֹא יִהְיֶה-לָנוּ: וּבְדִיל. דְּלֹא לְמִבְנֵי בְּתִין, לְמַתְבְּנָא. וְכֶרֶם
 וְחַקְלִין, וְזָרַע, לֹא יִהְיֶה לָנָא: כז וְנִשְׁבַּ בְּאַהֲלִים וְנִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה
 כָּל אֲשֶׁר-צִוְּנוּ יוֹנְדָב אָבִינוּ: וַיִּתִּיבְנָא, בְּמִשְׁכְּנֵי. וְקַבִּילְנָא
 וְעַבְדְנָא. כָּל דְּפַקְדְנָא, יוֹנְדָב אָבוּנָא: ד וַיְהִי בַעֲלוֹת
 נְבוּכַדְרֶאֶצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל אֶל-הָאָרֶץ וַנֹּאמַר בָּאוּ וּנְבֹוא

וְזָרַע הוֹי"ו בְּקִמְצָא לֹא בְשׁוּא וְהִכִּי מוֹכַח בְּמוֹסְרָא:

**יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חַיִל הַבְּשָׂדִים וּמִפְּנֵי חַיִל אָרֶם וּנְשֹׁב
 בְּיְרוּשָׁלַם: וְהָיָה. בְּמִסְק נְבוּכַדְרֶצַּר מִלְכָּא דְבַבְל, עַל אַרְעָא. וְאִמְרָנָא.
 אִיתוּ, וְנִיעוּל לְיִרְשָׁלַם. מִן קָדָם, מִשְׁרֵית פְּסֻדָּאֵי. וּמִן קָדָם, מִשְׁרֵית אָרֶם.
 וַיִּתִּיבְנָא, בְּיִרְשָׁלַם: כִּי וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר:
 וְהָיָה פִתְגָם נְבוּזַאֲדַן, מִן קָדָם יי. עִם יִרְמְיָהּ, לְמִימְרֵי: כַח כֹּה־אָמַר
 יְהוָה עֲבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹךְ וְאִמְרַתְּ לְאִישׁ יְהוּדָה
 וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוֹסֵר לְשִׁמְעַע אֶל-דְּבָרֵי
 נְאֻם-יְהוָה: כַּדָּנָן אָמַר. יי עֲבָאוֹת, אֱלֹהֵא דְיִשְׂרָאֵל. אִיזִיל וְתִימַר,
 לְאִנְשׁ יְהוּדָה. וּלְיִתְבֵי, יִרְשָׁלַם. הֲלֹא תִקְבְּלוּן אֶלְפֹן. לְקַבְּלָא לְפִתְגָמֵי,
 אָמַר יי: כִּי הוֹקֵם אֶת-דְּבָרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן-רֵכָב אֲשֶׁר-צִוָּה
 אֶת-בָּנָיו לְבַלְתֵּי שְׁתוֹת-יַיִן וְלֹא שְׁתוּ עַד-הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
 שָׁמְעוּ אֶת מִצְוֹת אֲבִיהֶם וְאֲנֹכִי דִבַּרְתִּי אֵלֵיכֶם הַשָּׁמַיִם
 וְדִבַּר וְלֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלָי: אֶתְקִימוּ. פִּתְגָמֵי יְהוֹנָדָב בֶּר רֵכָב.
 דְּפַקִּיד יֵת בְּנוּהֵי, בְּדִיל דְּלֹא לְמִשְׁתֵּי חֲמָרָא. וְלֹא שְׁתִּיאוּ, עַד יוֹמָא הַדִּין.
 אַרִי קַבִּילוּ. יֵת, תִּפְקִידְתָּא דְאַבְוֵהוּן. וְאַנָּא. מְלִילִית עֲמֹכּוֹן, מִקְדִּים
 וּמְמִלִּיל. וְלֹא קַבִּילְתוּן, לְמִימְרֵי: כִּי וְאֶשְׁלַח אֵלֵיכֶם אֶת-כָּל-
 עֲבָדֵי הַנְּבִיאִים | הַשָּׁמַיִם וְשִׁלַּח | לֵאמֹר שְׁבוּ-נָא אִישׁ
 מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וְהִיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם וְאֶל-תֵּלְכוּ אַחֲרֵי
 אֱלֹהִים אַחֲרִים לְעִבְדָם וּשְׁבוּ אֶל-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נָתַתִּי
 לָכֶם וְלֹאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת-אֲזְנוֹכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם
 אֵלָי: וּשְׁלַחִית לְוֹתְכוֹן יֵת כָּל עֲבָדֵי נְבִיאֵי, מִקְדִּים וּמְשַׁלַּח לְמִימְרֵי. תּוּבוּ
 כְּעֵן. גְּבַר מְאֹרְחִיָּה בְּשִׁתָּא, וְאֶתְקִינוּ עוֹבְדֵיכּוֹן. וְלֹא תִהְיוּן. בְּתַר טְעוֹת
 עֲמִמְיָא, לְמַפְלַחְחוֹן. וְתִיבוּ, עַל אַרְעָא. דִּיהִבִּית לְכוֹן, וְלֹאֲבָהֲתְכוֹן. וְלֹא
 אַרְבִּינְתוּן, יֵת אֲדַנְכוֹן. וְלֹא קַבִּילְתוּן, לְמִימְרֵי: כִּי הִקִּימוּ בְּנֵי**

זולק הדקדוק: והיטיבו מעלליכם. השוא שבלמ"ד נח:

יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצּוֹת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוּם וְהָעַם הָיָה
 לֹא שָׁמְעוּ אֵלָי: אַרְי אֶקִּימוּ. בְּנֵי, יְהוֹנָדָב בַּר רֵכָב. ית תפקידתא
 דאבוהון, דפקידנון. ועמא הדין. לא קבילו, למימרי: לב לכן כה-
 אמר יהוה אלהי עבאות אלהי ישראל הנני מביא אל-
 יהודה ואל כל-יושבי ירושלם את כל-הרעה אשר
 דברתי עליהם יען דברתי אליהם ולא שמעו ואקרא
 להם ולא ענו: בכין. כדנן אמר יי. אלהי עבאות, אלהא דישראל.
 האנא מיתי, על אנש יהודה. ועל כל יתבני, ירושלם. ית כל בשתא.
 דגורית, עליהון. חלף דשלחית לותהון ית כל עבדי נבייא, ולא קבילו.
 ואתנביאו להון, ולא תבו: לב ולבית הרקבים אמר ירמיהו
 כה-אמר יהוה עבאות אלהי ישראל יען אשר שמעתם
 על-מצות יהונדב אביכם ותשמרו את-כל-מצותיו
 ותעשו ככל אשר-צוה אתכם: ולבני בית רכב, אמר ירמיהו.
 כדנן אמר. יי עבאות, אלהא דישראל. חלף דקבילתון. לתפקידת,
 יהונדב אבוכון. ונטרתון, ית כל פקודוהי. ועבדתון. ככל, דפקיד יתכון:
 לב לכן כה אמר יהוה עבאות אלהי ישראל לא-יפרת
 איש ליונדב בן-רכב עמד לפני כל-הימים: בכין. כדנן
 אמר. יי עבאות, אלהא דישראל. לא יפסוק גבר. ליונדב בן רכב.
 משמיש קדמי, כל יומיא:

(גאלנו יהוה עבאות שמו קדוש ישראל:)

(פרקנא. יי עבאות, שמייה. קדישא, דישראל:)

על דא יתפרד וישתבח, שמא רבא קדישא. די לעילא, חיא וקימא. מברך הוא לעלם,
 ולעלמי עלמיא:

